

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — DÉZSI LÁSZLÓ egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Hidelve, Új-utca, 36. sz. a.) küldendők.

Tartalom: A tanítógyűlés után. Tasnádi Imre. — A II. orsz. tanítógyűlés határozatai. — A családi nevelés befolyása az egyén társadalmi állására. Kovács Dénes. — A gyermekek alvása. Dr. Bartók István. — Az oktatás alaki fokai. Alszeghy N. János. — Tárca: A szabad akarat. Sándor József. — Szemle: Angliából. — Irodalom. — Vegyesek. —

A tanítógyűlés után.

Az első országos tanítógyűlés után mondhatni általános volt azon vélemény, hogy ez intézmény felette szükséges és hasznos, — azonban munkássága eredményével sokan nem voltak megelégedve; de az elégedetlenség is mintegy megnyugvást talált abban, hogy a szervezkedés levén e gyűlés főfeladata, idővel — ha majd rendszeresen működhetik — mind több és több sikert fog felmutatni. A második orsz. tanítógyűléssel szemben úgy a közönségnek, mint a tanítóságnak az igényei fokozottabbak voltak. Sajnosan kell azonban bevallanunk, hogy e fokozottabb igényeknek nem felelt meg, minek okát tisztán csak a szervezet hiányában kell keresnünk. Tárgyalásra kitűzetett a következő 11 tétel: Minő szemléltetési eszközök szükségesek a történelem tanításához. Az egészségtan tanítása a népiskolákban. A tanítók orsz. árvaháza. Az „Eötvös-alap“ ügye. Az osztott és osztatlan népiskola tananyagának megkülönböztetése. Az ifjusági játékok kérdése. Az olvasókönyvek szerkesztésénél követendő irányelvek. A hanyag iskoláztatás stb. kérdése. Van-e a népiskolában túlterhelés? A mezői gazdaság és kertészet tanítása. Az orsz. tanítógyűlés szervezetének revisiója.

E tételek a szakosztályoknak a tárgyalási alapul szolgáló javaslatok megkészítése végett kiadattak. Két tételre nézve a szakosztályok megállapodásra nem jutván, ezek a közgyűlés napirendjéről levétettek. Pedig e tételek voltak mondhatni legérdemlegesebb tárgyai a tanítógyűlésnek. E tételek egyike az olvasó könyvek szerkesztésénél követendő irányelvek kérdése. Hogy mily fontos az olvasó könyvek szerkesztésénél bizonyos meghatározott és egységes irányelvek követése, mindnyájan jól tudjuk. A másik elhalasztott kérdés az egészségügy tanítására vonat-

kozó, mely népoktatásügyünknek legfontosabb napi kérdései egyike. Azzal indokolták ez utóbbi tétel elhalasztását, hogy a népiskolában tanítandó egészségügyi tananyagra vonatkozólag még a szakférflak nincsenek tisztában. Ez igaz, de nem is a tananyag megállapítására volt szükség, mint inkább az ezen tantárgy tanításánál követendő irányelvek kijelölésére.

A letárgyalt tételek közül hármát a szakosztály javaslata szerint vita nélkül egyhangulag elfogadtak. E tételek az „Árvaház“, „Az ifjusági játékok“ és az „Eötvös-alap“ ügye. Az árvaház ügyében általános lelkesedéssel és egyhangulag hozott határozat után alapos reményünk van, hogy e nemes eszme mielőbb megtestesül, s e humanisticus intézmény a magyar tanítóságnak ép oly méltó büszkesége leend, minő ikertestvére az „Eötvös-alap“. Az iskolai játékok ügyében hozott határozattal egy nagyértékű gyűjtésről történt intézkedés, mely a hazai játéknemek megismerhetését s azoknak az iskolákban való alkalmazhatását fogja lehetővé tenni. Az „Eötvös-alap“ ügye ez alapnak az országos tanítógyűlés ügykörébe való átadásának egyhangu elfogadásával — állandóan biztosított s így e már évek óta függőben levő kérdés az ügy érdekében kívánható legkedvezőbb elintézését nyert.

Örvendünk e kérdés szerencsés megoldásának de mégsem hagyhatjuk említés nélkül azon sajátos mondhatni imparlamentáris eljárást, melylyel az országos tanítógyűlés, talán kellemetlen vita kikerülése végett, e kérdésen mintegy átsiklott. — Ugyanis az előkészítő bizottságnak javaslata nyomtatásban a tagok között kiosztott, e javaslaton a szakosztály mint az előadó jelentéséből értesültünk módosításokat tett. A közgyűlésen még csak a módosítások sem olvastattak fel hanem szó nélkül elfogadtattak. Elfogadtattak oly alakban,

melyet a közgyűlés tagjainak $\frac{9}{10}$ -ed része nem ismert. Na de ez mellékes dolog, az ügy a fő, mely óhajainknak megfelelően intéztetett el.

A többi tételek tárgyalásánál volt vita elég, de érdemleges és figyelemre méltó dolgot ritkán hallhatunk. A javaslatok csekély módosításokkal elfogadtattak. A vita alkalmával sok indítvány került szönyegre, ezekről azonban egyenként megemlékeznünk felesleges, hisz olyan indítvány is volt nem egy, mely midőn szavazásra került, még az indítványozója által sem méltattatott annyira, hogy mellette szavazott volna.

Hogy behatóbb, tanulságosabb eszmecsere nem volt, annak okát tisztán a szefvezeti szabályok hiányos intézkedéseiben kell keresnünk. Oly gyűlésen, melynek tárgyról csak a megjelenés alkalmával értesülünk, bizony nem is kívánhatunk egyebet ötletszerű megjegyzéseknél. E hiányon is némileg segítve leendő azonban jövőre, ha a közoktatásügyi miniszter ónméltága helyben hagyja az országos tanítógyűlés szervezetének módosítása tárgyában hozott határozatokat, melyek egyik pontja szerint a következő országos gyűlés tételeinek egy része, már az előző gyűlésen megállapítatik, s a tanító egyesületek kötelezettek a kijelölt tételek egy részének kidolgozására. Ezáltal a legnagyobb bajon a készületlenségben segítve lesz.

Tasnádi Imre.

A második országos tanítógyűlés határozatai.

I.

Minő szemléltetési eszközök szükségesek a történelem tanításához s azok mily módon állítandók elő?

A történelem tanításánál kétféle, u. m. közvetlen és közvetett szemléltetési eszközök alkalmazandók.

I. Közvetlen szemléltetési eszközök.

1. Ezen csoportba tartozó tárgyak, minők pl. a történelmi nevezetességű helyek, épületek, emlékjelek, muzeumok műkincsei, a történelemtanítás legbecsesebb eszközei és a leg gondosabban felhasználandók.

2. A mennyiben ez eszközök helyhez kötött természetűek azok általános felhasználásának útjában áll, e nehézségből előálló hiányt a tanító kétféleképpen igyekezik pótolni, n. m.

a) a történelmi kirándulások;

b) az iskolai és megyei tanszermuzeumoknak történelmi tárgyakkal leendő gyarapítása által.

II. Közvetett szemléltetési eszközök.

Ezeknek az a nagy előnyük van, hogy állandóan kéznél vannak és a tanítás folytonosságát megkönnyítik. Ilyenekül

a) a történelmi térképek;

b) a történelmi képek ajánlhatók.

Mindkettő alkalmas arra, hogy a közvetlen szemléltetési eszközök hiányát pótolja.

Mindkettő hathatós lélektani támogatást nyújt a történelmi ismeretek feldolgozása- és állandósítására.

a) A történelmi térképek.

1. Történelmi térkép nélkül, főleg a felsőbb népiskolai intézetekben, történelmet elég sikerrel tanítani nem lehet.

2. A történelmi térképek nemcsak a lokális memoria erősítésére szolgálnak, hanem valódi ismeretet is nyújtanak pl. az események jelentőségéről és az ország politikai földrajzának koronkénti alakulásairól.

3. Utóbbi szempontból azok részint falitérkép-, részint kézi-átlás alakjában állítandók elő és pedig a következő sorozatban:

1) A népvándorlás átnézete.

2) A magyarok beköltözése mai hazájokba.

3) Az Árpád-ház korabeli Magyarország.

4) Nagy Lajos birodalma.

5) Mátyás birodalma.

6) Magyarország a török hódoltság korában.

7) Európa a harminczéves háború korában.

8) Európa a nagy francia-forradalom idejében.

Megjegyezve, hogy a térképek szélein az illető kiabrázolt kornak megfelelő művelődéstörténelmi képek legyenek rajzolva.

A szegényebb elemi népiskolák számára pedig egy lapon, de megfelelő s igen kitetsző jelölésekkel legyenek feltüntetve a különböző történelmföldrajzi alakulások.

b) A történelmi képek.

1. A korhű és művészi kivitelű történelmi képek, már jelzett paedagogiai értékük mellett, élénk befolyást gyakorolnak az általános humán és hazafiúi érzelmek ápolására.

2. A műizlés fejlesztése által a műveltség emelésére szolgálnak s a műtárgyak és művészetek iránti érdeklődést mind tágabb körökre terjesztik ki.

A történelmi képgyűjtemény összeállítására vonatkozólag, az iskola szempontjából a következő elvek tartandók szemelőtt:

1) A történelmi korszakok arányosan vétessenek figyelembe.

2) A képgyűjtemény művelődés-történelmi alapon legyen szerkesztve.

3) A képek legyenek művészi kivitelűek, esetleg szinezettek.

4) A képek méretei tegyék alkalmassá azokat a szobafalak díszítésére, a mi midőn az iskolai szemléltetést megkönnyíti, egyszersemind előmozdítja ezen képeknek az iskolán kívül való elterjedését is.

5) A képek jó és olcsó nyolczadrét alakban sokszorosítva vétessenek elsőrendű iskolai jutalmakká.

6) A képek egyelőre merítenek a magyar történelemből; tekintetbe veendő azonban a világtörténelemből mindaz, a mi a hazai történelemre befolyással volt.

A vallás- és közoktatásügyi ministerium kéresek fel, hogy a történeti térképek és képek tervezését vegye kezébe s azok előállításáról gondoskodni méltóztassék.

II.

A magyarországi tanítók árvaháza.

I. A magyarországi tanítók második országos képviseleti közgyűlése határozatilag kimondja, hogy a „Magyarországi tanítók árvaháza“ eszméjét magáévá teszi, s annak megvalósításához minden hatáskörében s módjában levő erkölcsi és anyagi erejével hozzájárul, épen ezért a magyarországi tanítók képviseleti gyűlése a már megalkult „Árvaházi egyesületet“ ez eszme orsz. képviselőjéül elismeri, s a felett az alapszabályszerűen számára fentartott felügyeletet átveszi.

II. Ezen árvaház, jótéteményeinek gyakorlásában, felekezeti, nyelvi különbséget nem ismer.

III. Minthogy azonban egy vagy több külön árvaház fölépítéséhez, annak (azoknak) teljes felszereléséhez okvetetlen megkívántató pénzmennyiség összehozása, továbbá az abban (azokban) elhelyezendő tanítói árvák eltartásának, nevelésének biztosítására szükséges alap beszerezhetése, alapítványok előteremtése a legnagyobb áldozatkészség mellett is ezen eszmének megvalósítását messze időre elodázná, — holott annak mielőbbi életrehívása Magyarország tanítóságának legfőbb érdekében áll — de megpaedagogiai szempontból is, egyedül helyesnek és célszerűnek azt tartja e tanítói képviseleti közgyűlés, hogy ezen árvaházak különféle tanintézetekkel, de kiválsólag gazdasági (kertészeti, földmívelési) vagy ipariskolákkal, legfőképen pedig tanító- vagy tanítónőképződékekkel kapcsolatosan állittassanak föl, a hol is mig egyfelől az anyagi existenciájuk, elsősben mint a gyakorló iskola, később mint az intézet növendékeinek, biztosítva volna, másfelől az intézetekből mint a hazának munkára szokott és szoktatott humánus polgárai, kerülnének ki az illetők.

IV. Hogy ez eszme már a legközelebbi időben életre hívassék, s mielőbb megkezdhesse áldásos működését, a vallás- és közoktatási miniszter ur ő nagyméltóságát, kinek nemes szive jóságát a közjó előmozdítására, különösen a népnevelés terén már oly sok emlék hirdeti, fölkéri már ez a tanítói képviseleti közgyűlés, hogy a most épülőben levő budapesti tanítóképző-intézetben, ez első, valóban példányszerűnek ígérkező magyar paedagogium helyiségében kegyeskedjék ezen eszmének kivitelét lehetővé tenni azáltal, hogy ott évenként 10—12 tanítói árva eltartására alkalom és mód nyújtassék, a kik aztán ezen, a főváros népesebb helyétől távol eső intézet gyakorló iskolájának állandó és biztos növendékei fognának lenni.

V. A magyar tanítók árvaháza, mint az Eötvös-alap intézménnyel testvérintézet, az Eötvös-alap évi kiosztott jótéteményében — az Eötvös-alap erre vonatkozó szabálya értelmében — évenként részesüljön.

VI. A magyarországi tanító-egylete k árvaházi bizottságot szervezzenek, s az e célra ezen bizottság által összehozott pénzüsszeg nyilvános elszámolás mellett az árvaház gyűjtő-bizottságának félévenként átadassék.

VII. Az országos nyugdíj- és gyámintézetből a tanítók árvái részére kiutalványozott összeg azon esetre, ha az árva az anyának vagy gondnokának beleegyezésével valamelyik árvaházba helyeztetik el, ez árvaház javára esik mindaddig, mig az árva ilyen intézetben van.

II.

A népiskolai és ifjusági játékok.

I. A játék meghatározása s paedagogiai jelentősége.

1. A testgyakorlatnak két főfaja van: a játék és a torna. Játék alatt értjük a szabad önkéntes-, torna alatt a vezényszóval járó rendszeres testgyakorlatokat.

2. A játéknak, mint a nevelés egyik eszközének előnyei:

a) Jótékony hatásu a test kifejlődésére és megizmosodására. Játék közben élénkebb lesz a tudó munkássága, a gyorsabb vérforgás pirt önt az arcra, csillogóvá teszi a szemeket s az egész gyermek fölfrissül

b) A játék nemcsak az izmokra hat, hanem ép akkor, mikor a szemet, kezét ügyesíti. s a derakat hajlékonyabbá teszi, ugyanakkor ébreszti a gyermek figyelmét, szaporítja erejét, növeli bátorságát, kitartását s előmozdítja lélekjelenlétét s eképen képezi s gyakorolja szellemi erőit is. Vagyis a játék megszerzi a testnek azt a rugékonyságot, mely által a lélek akarátának biztos, alkalmas és gyors végrehajtója lesz.

c) A játék a gyermeki szellemet produkezióra vezeti, melyet ő kényszer nélkül szabadon s csak azért visz végbe, hogy a játékban előforduló nehézséget, akadályt legyőzze. Ép ezért, a mit a gyermek játékközben tesz, lélektanilag is fontosabb és többet mondó, mint a mit a parancsolt munkaközt végez.

d) A játék szabályokhoz van kötve. E szabályokat a játékos önként alkotják, vagy legalább elfogadják. Játék közben az így megállapított szabályokat megtartják, hevőket kölcsönösen korlátozzák, egymás iránt türelmesek. Ekkép a játékban az alkotmányos élet első csiráját nyeri a gyermek.

e) A játékok sok esetben dalolással járnak. Játékdalaink közt sok a művészi szépségü, társasjátékaink közt a drámai lefolyásu. A játékok tehát alapul szolgálnak az aesthetikai képzésnek is.

f) A játék örömet okoz, mert feltalálni valamit, s a feltalált dolgot véghez vinni, szóval sikerre jutni minden korban örömet szerez. „Az öröm pedig a legjobb idegerősítő szer“. (Herbert Spencer.)

g) A játék megújítja, felfrissíti a munkára szükséges erőt.

3. A tornának is megvannak úgy physikai, mint paedagogiai, sőt politikai előnyei is. Physikai ha szna p. o. ennek is az, hogy az anyagcserét gyorsítja s így egész szervezetünket fokozottabb tevékenységre izgatja.

Nevelési haszna, hogy rendre s engedelmességre szoktat. Politikai előnye, hogy a nemzeti védképességet hatalmasan előmozdítja.

De hiányzik a tornából az öröm az a magas foka, a mit a játék nyújt. Parancsolt foglalkozás az önkéntesség és szabadakarat minden jellege nélkül.

II. A játék alkalmazása.

1. A szülői háznál. A gyermeki játék ösztönzerű, s a szülői háznál szabadon, természetes módon nyilvánul. Annak gátot vetni nem szabad. Jó játékos gyermekből lesz a jó dolgos ember! Az iskolaköteles évek előtt nincs miért munkára fogni vagy fejlesztés alá vetni a gyermeket. E kor szerepe csak a megóvás, a gyermek testi, lelki erőinek ápolása és minden káros hatástól való megmentése. Különben is munka és játék nem egy. A munka bizonyos célért való erőfeszítés; a játék maga a cél, játszik a gyermek, hogy játszik.

2. A népiskolában. a) A népiskolai élet a tantervek és órarendek merev uralma alatt mindinkább sívárbabbá s unalmasabbá lesz. A népiskolába elevenséget, üde életmozgást csak úgy állíthatunk elő, ha az oktatás nevelői jellegének kifejtése mellett az iskolai ünnepélyeket s kivált a játékot felvesszük a programmba.

b) A játék hozassék kapcsolatba a tornával s fordítottassék reájok bizonyos idő. Ne legyen oly iskola, melyben nem játszanak. A torna e szorcs kapcsolat által elveszti katona-idomító jellegét, s megnyeri a mi belőle hiányzik, a játékkal járó örömet, élénkséget s a feltaláló képesség fejlesztését.

3. Az ifjúságnál. A játék igen sok helyt honos a felnőtt ifjúság körében is. A tanító legyen figyelemmel e körülményre s hasson oda, hogy a mint a régi szép görög világban volt, a játék tekintessék közügynek s a játékok sorrendjére férfias, erőlkéftető s másrészt kellemes, mulattató társasjátékok kerüljenek. Ez által a koresma gőzétől s a szokásos ünnep- és vasárnap kihágásoktól mentetnék meg az ifjúság s a test erő elcsenevezése is megakadályoztatnék.

III. A játék helye.

1. A szülői háznál vagyonosabb körülmények közt külön játszó tereket, télre játszó szobákat kell berendezni. Itt az egyetlen és főszempont az, hogy az illető játszóhelyek úgy legyenek berendezve, hogy a gyermek egészsége s épsége megóvassék. Tehát a játszóterek vastagon terítettessenek be homokkal, s az az egykét szer, a mely ily helyeken felállítatik, mint p. o. a hinta, egy pár alacsony korlát csupán felügyelet alatt használtassék. A játszó szobákban az elégséges levegőről és a jó szellőztetésről kell gondoskodni s a léghuzást meggátolni. Szegényebb körülmények közt vagy éppen vagyontalan néposztályoknál a szülői ház helyett a kisedővők nyújtják a játékokra szükséges helyeket s eszközöket, s öröködnék a gyermek fölött.

2. A népiskolában. Az iskolaterem nem arra való, hogy a gyermekek ott játszanak. Legszerencsésebb az az iskola, melyben nincsenek az osztályok kasszárnyaszerűen összezsúfolva. Az oly iskola, mely szép, napsütötte, de azért fáskert közepén, talán egy kis dombon van s természetesen nem két emeletes. Az ily iskola mellett lehet kert a növényteni oktatáshoz, s lehet téres játszóhely, hol a gyermekek tanítójuk vezetése alatt játszhatnak. A rossz időket s a telet tekintve, legyen az iskolának játszó terme is, hol a tornával együttesen a játék is folyhasson.

A hol az adott kedvezőtlen viszonyok, a játszóterem az iskola udvaron való berendezését gátolják, ott a községi hatóság gondoskodjék minden utcában a gyermekek számára felügyelet alatt álló gyermekparkokról.

3. Az ifjúságnál. Falvakban játszóterül könnyű helyet lelteni, ott a nyomás, ha más nem lenne, Városokban az újkor gymnasiumai a tornacsarnokok, melyek játszó udvarokkal is kibővitendők.

IV. A játékok.

1. A játékoknak s az esetleg velük járó daloknak a magyar nemzeti nevelés szolgálatában kell állani, ezért a magyar jelleg játéknál, dalnál megóvandó.

2. Ebből kifolyólag gyűjtjük össze mindazt, a mit a falusi, kisvárosi gyermekek játszanak, a dalokat hangjegyezzük s tegyük ezt a haza minden vidékén, legyen e gyűjtés általános.

3. A gyűjtött játékok s játékdalok adassanak át egy bizottságnak, mely azokat pädagogiailag rendezze, s használatukhoz utasítást dolgozzon ki. Csak így fogjuk előállíthatni közakarattal a Magyar játékönyvet.

IV.

Érinti-e a túlterhelés vádja a mi népiskoláinkat, s ha igen, mily mértékben érinti s mikép kell az esetleges túlterhelésnek elejét venni?

Tekintve azt, hogy a miniszteri tanterv oly ideális mű, a melynek lelkiismeretes keresztülvitele elméletiszempontból szükséges ugyan, de relativ szempontból nem mindig lehetséges, azért a túlterhelés vádja is csak viszonylagosan illetheti a népiskolát.

A túlterhelés ez idő szerint tényleg tapasztalható a népiskolában, és pedig tapasztalható egyrészt magában a min. tantervben, másrészt a tantervtől eltérő egyéb viszonyokban.

Túlterhelés főleg az egy és a két tanítóval bíró osztatlan népiskolában létezik, és pedig ott, hol

1. a kötelező miniszt. tanterv nem állapítja meg a tananyag maximumát és minimumát, a mennyiben egyenlő terjedelemben rendeli el a tananyagot osztott és osztatlan, egy- és több tannyelvű népiskolákra.

2. Hol a miniszt. tantervben előírtnál nagyobb tananyag állapítatik meg, vagy a kötelező tantárgya-

kon kívül egyéb tárgyak is taníttatnak és ennek megfelelően a tanítási idő is szaporíttatik.

3. Hol az órarend megállapításánál a közegészség, paedagogia, különösen a didaktika követelményeire nincs kellő tekintet.

4. Hol többé-kevésbé célszerűtlen tankönyvek használatnak, a melyek a tananyag és órarend helyes megállapítása esetében is túlterhelést okoznak, a mennyiben a tanítók azok teljes tartalmát tanítják, habár az az illető osztály tananyagát meghaladja. Túlterhelés van ott is a hol szükséges taneszközök hiányzanak.

5. Hol a szorgalmi idő kevesebb a törvényben megállapítottnál, a mennyiben t. i. az iskola látogatás pontatlan, a szorgalmi idő esetleg megszakíttatik és mindezek daczára a tananyag teljes feldolgozása mégis követeltetik.

6. Hol a tanítványok tulságosan foglalkoznak házi feladványokkal.

7. Hol az osztatlan népiskola a tananyagot nem csoportosítja kellően vagy azt nem redukálja a helyi viszonyoknak megfelelően.

A túlterhelés okainak megszüntetése céljából szükséges:

I. Az osztott és osztatlan népiskola tananyagának megkülönböztetése, illetve a maximum és minimum megállapítása, különös tekintettel a vegyes tannyelvű népiskolákra.

II. A jelen javaslat figyelembe vételével módosítandó miniszteri tanterv pontos megtartása.

III. Az órarend oly megtartása, mely a közegészség, paedagogia és didaktika követelményeinek teljesen megfeleljen.

IV. A munka és pihenés célszerű váltakozása.

V. Hogy a tankönyvek és tanszerek az illető osztályok tananyagának teljesen megfeleljenek és a külön kézirati füzetekből való tanulás mellőztessék.

VI. Hogy a tanítványok házi feladványokkal el ne halmoztassanak.

V.

Mezei gazdaság és kertészet tanítása a népiskolában.

Az országos tanító-gyűlés által kimondatik, hogy:

1. A népiskola egyike azon helyeknek, hol a mezőgazdasági és kertészeti ismeretek terjesztése érdekében legtöbbet tehetni, azért ezen ismeretek elméleti és gyakorlati tanítása a népiskola 3—6 évfolyamában megkezdendő, az ismétlő iskolában kibővíthető.

2. A mezei gazdaság és kertészet körébe vágó elméleti ismeretek az elemi népiskola 3—6. évfolyamában és az ismétlő iskolában a természettudományi tárgyak tanítása kapcsán közöltsenek.

3. A helyi körülmények tekintetbevételével úgy a mezei gazdaságnál: mint a kertészet tanításánál mindenkor a gyakorlati részre fektetessék a főszűly, s oly ágai taníttassanak a mezei gazdaság- és kertészetnek, melyek

az illető községek gazdasági, éghajlati és talaji viszonyainak leginkább megfelelnek.

4. A gazdaság s kertészet tanításánál a finövedékeket illetőleg a gyümölcsfa-tenyésztés-, méhészet-hasznos és kártékony állatok ismertetésére, s általában az állattenyésztésre, selyemtermelésre; a leányoknál pedig, a legutóbb említett ismeretekon kívül a konyhakerészet, virágtenyésztés tanítására s a majorsági állatok tenyésztésének ismertetésére fektetendő a főszűly.

5. Borvidékeken a szőlőművelés- és borkezelésre fektetessék a főszűly.

6. Az egyes vidéki tanító-egyletek, a megyei gazdasági egyletek véleményének kérése után, állapítsák meg az egyes vidékek népiskoláiban tárgyalandó gazdasági tudnivalókat.

7. Minden község köteleztessék a mezei gazdaság és kertészet tanításához feltétlenül szükséges s e célra alkalmas területek kihatására, s ezen tantárgyak sikeres tanításához megkívántató anyagok és eszközök beszerzésére, esetleg a szükséges munkaerő kiszolgáltatására. Az iskolakert rongálása büntetessék, miért a község egyetemlegesen legyen felelős.

8. Az iskolakertben a községek által mőhcs is állíttassék.

9. Az iskolai és népkönyvtárak számára a mezei gazdaság minden ágát lehetőleg felölelő, a méhészet és selyemtermelést tárgyaló gazdasági olvasmányok szerzettessenek meg és népiés felolvasások tartassanak.

10. Addig is, míg a nm. vallás és közoktatásügyi ministerium a tanítóképző intézetek mellé felállítja a már tervbe vett gazdasági mintatelepeket s azok vezetését szakértő erőkre bizza, adassék alkalom néptanítóinknak, hogy azok az okszerű gazdaskodás és kertészet mikénti tanítását a vándortanítók intézményének célszerű fejlesztése mellett, és a gazdasági szakiskolákon a rendezendő gazdasági, kertészeti póttanfolyamokon elsajátíthassák.

11. A járási faiskolákra való tekintettel járási faiskola felügyelőségek szerveztessenek, a felügyelők az erre alkalmas népiskolai tanítók közül neveztesse ki.

12. Minthogy az ország talaji és éghajlati viszonyai folytán nem mindenütt űzhető mezei gazgalkodás, ennél fogva ily helyeken államköltségen ipartanmőhelyek állítandók, hol szakiparosok oktassanak.

VI.

Mi okozza, hogy a fennálló ellenőrző rendszabályok daczára, az iskoláztatás sok helyen hanyag s minő újabb intézkedések volnának szükségesek annak megszüntetésére?

A II. orsz. képv. közgyűlés kimondja, hogy a hanyag iskoláztatás ügyei kétfélék lehetnek: u. m. iskolából eredő és s az iskolán kívül álló okok.

A hanyag iskoláztatás okai a következők:

1. A tankötelesek összeírásának hiányai, melyek

nek oka részben az összeirók felületes eljárásában, részint az egyes szülék visszaéléseiben keresendő.

2. A szülék szegénysége.

3. A szülék közönye.

4. Az iskolák czélszerűtlen elhelyezése, melynek következménye az, hogy a tankötelesek egy számbavehető részétől az iskolai helyiségek távol esnek, s így különösen télen ezáltal az illetőkre nézve az iskolalátogatás igen megvan nehezítve.

5. Az egészséget veszélyeztető iskola-épületek és a czélszerűtlen felszerelés és berendezés.

6. A tankötelesek nyilvántartásának hiányai, melyek különösen onnan származnak, hogy az egyik községből a másikba, vagy nagyobb városokban az egyik városrészből a másikba átköltözött lakosok tanköteles gyermekeinek iskoláztatása, a legtöbb községben eddig követett hatósági eljárás mellett kétféleképpen nem ellenőrizhető.

7. Azon visszaszűrő körülmény, hogy egy és ugyanazon községben a tanév más és más időben veszi kezdetét és hogy a tanulók a szorgalmi idő alatt tetszésük szerint egyik iskolából a másikba iratkozhatnak be.

8. A szorgalmi időnek meghatározása körül a különböző helyi viszonyok ignorálása.

9. Nem ellenőriztetik eléggé szigorúan a népoktatási törvény azon intézkedésének végrehajtása, mely szerint a házi magántanulók valamely nyilvánossági joggal bíró tanintézetben vizsgálatot tenni kötelesek. Sőt arról sincs gondoskodva, hogy ezen tekintetben felmerülhetők mulasztások és visszaélések mely hatóságok útján s miként büntetendők. Épen ez adott és ad alkalmat a zugiskolák létezésére és terjedésére.

10. Az iskoláztatásra vonatkozó rendszabályok végrehajtása körül az illető községek részéről tapasztalható lányhaság.

11. A rossz iskolai fegyelem.

12. Az iskola által — annak túltömöttsége, hiányos felszerelése és egyéb ezekhez hasonló okok miatt — elért eredmények elégtelensége.

13. Az iskolai rendtartás hézagossága keresztülvitele

14. Egyes tanítóknak és egyes iskola székeknek a neveléstani szabályokba ütköző magatartása.

VI.

A hanyag iskoláztatás megszüntetésére kimondja a közgyűlés a következőket:

1. Mivel az általános tankötelezettség teljes érvényre emelése, nemkülönben a hazai népoktatás állapotát feltűntető adatok hűsége feltételezi azt, hogy a hazai tankötelesek évenként pontosan összeirtnak: ezen okból a tankötelesek összeírása a közigazgatási hatóságok által a tanítók közreműködésével minden községben a leghigorubb lelkiismeretességgel teljesítendő.

2. Törekedjünk lehetőleg arra hatni, hogy a népoktatási törvény azon pontja, mely az egyes népiskolai osztályok népességére vonatkozik — a túltömöttség meg-

akadályozása szempontjából — minden politikai, esetleg hitközség által lehetőleg megtartassék.

3. Oly községekben, a hol a tankötelesek számarányához képest elegendő számú s a közegészségügy kívánalmainak megfelelő iskolák nincsenek, kívánatos volna, hogy az illető politikai vagy hitközség, esetleg az állam által a szükséges iskolák mielőbb s fokozatosan felállíttassanak.

4. A szegénysorsú szülék tanköteles gyermekeinek tankönyvekkel s tanszerekkel való ellátásáról az 1868. XXXVII. t. cz. 31. §. értelmében minden község költségvetésileg ruházattal való ellátásáról pedig társadalmi úton gondoskodjék.

6. Az iskolaszékek utasítandók lennének, hogy a szorgalmi idő megállapítását a hatáskörükbe tartozó iskolákra nézve a helyi viszonyokhoz alkalmazzák, s semmi szín alatt sem engedjék meg, hogy elfogadható ok nélkül a tanév alatt a tanulók osztályt változtassanak.

7. A szülék kötelezendők gyermekek mulasztásának okát az illető tanítónál minden egyes előforduló esetben azonnal bejelenteni.

8. A mulasztások igazolt vagy igazolatlan voltának megállapítása első sorban az osztálytanítót illesse.

9. A birságolás kéthetenként eszközöltessék s az iskolaszék vagy állami iskolai gondnokság által az igazolatlanul mulasztó tankötelesek szüleire kiszabott birság, közigazgatási úton minden egyes esetben kérelmelhetlenül behajtassék. Az oly községi hatóságok, melyek a büntetési díjt be nem hajtják, első fokú fegyelmi koreset alá vonandók a kir. a tanfelügyelő által.

10. A községi iskoláztatás állapotáról a birságolásokból befolyt pénzösszeg pontos kitüntetéssel mellett minden iskolaszék vagy állami iskolai gondnokság tartozék havonként az illetékes közigazgatási bizottsághoz kimerítő jelentést tenni.

11. Az egyik községből a másikba, vagy nagyobb városokban egyik városrészből a másikba átköltözött szülék tanköteles gyermekeinek nyilvántartására minden községi előjáróság kölcsönösen köteleztessék, s az egyes politikai hatóságok által ezen irányban vezetett jegyzék tartalma minden tanév elején az illető iskolai igazgatósággal közöltessék.

12. Hogy a népoktatási törvénynek a pontos iskolalátogatásra vonatkozó intézkedései nem ismerésével senki se védekezhessék: a nevezett törvénynek s az arra alapított utasításoknak idevonatkozó részei, a községi előjáróságok által minden tanév elején — a tankötelesek idején való beiratására szólító felhívással — pontosan kihirdetendők, s ugyanezek még általánosabb megismerhetés végett az ABC-ék és olvasókönyvek címtáblái belső oldalaira lenyomatandók. Végül

13. A tanító gyöngéd, tapintatos bánásmóddal haszon oda, hogy a gyermekek az iskola falai között magukat jól érezzék, a tanulást kellemes foglalkozásnak tekintsék; maga a tanító pedig rendszeret tekintetben minden tettével tanítványainak mintaképp szolgáljon.

Szakosztályi javaslat

az országos tanítótestületi képviseleti közgyűlés szervezeté-
nek módosítása tárgyában.

1. §.

Az orsz. tanítótestületi képviseleti közgyűlésnek tagjai lehetnek:

a) Mindazon felekezeti vagy felekezeti jelleggel nem bíró néptanítói egyesületek képviselői, melyeknek alapszabályai az egyházi főhatóságok részéről és a fennálló törvények értelmében a magyar kir. kormány által jóváhagyattak, illetve végérvényesen megerősítették s mely alapszabályoknak egy példánya azon kir. tanfelügyelőséghez, a melynek területén az egyesület székhelye van, — beterjesztetett.

b) A felső nép- és polgári iskoláknak, — tekintettel a felekezetiekre — a vallás- és közoktatási miniszter által meghívott öt képviselője.

c) A m. kir. vallás- s közoktatásügyi miniszter által meghívott 15. kir. tanfelügyelő.

d) A hitfelekezetek számarányban álló 14 képviselője.

e) Az állami és felekezeti tanító és tanítónőképzőknek a miniszter által közvetlenül, vagy közvetve meghívott vagy kinevezett képviselői.

Az orsz. tanítói közgyűlés minden tagja egyenlő tanácskozási és szavazási joggal bír.

2. §.

Az orsz. tanító-testületi képviseleti közgyűlés minden két évben egyszer hivatik össze Budapestre, rendszerint augusztus hónapban, s minden ily gyűlés legfeljebb nyolcz napig tart.

A gyűlést a vallás- és közoktatásügyi miniszter hívja össze.

Rendkívüli esetben a miniszter rendkívüli gyűlést is hívhat egybe.

3. §.

Az országos tanító-testületi képviseleti gyűlésre az 1. §-ban jelzett tanítóegyesületek saját tagjaik közül, ha a kötelezett rendes tagok száma legalább 50-s nem több 100-nál, egy képviselőt; 100-nál több tagot számláló egyesület két képviselőt küld.

A hivatalos tanítóegyesületek, tekintet nélkül a tagok számára, jogosítva vannak képviselőt választani. Ha a tagok száma 100-nál több, az egyesület két képviselőt küld.

A tanító több tanítóegyesületnek is lehet tagja, annak belügyeiben szavazatával befolyhat, az országos tanító-testületi képviselőre azonban csak egy helyt szavazhat.

Ha valamely tanító több helyt él szavazatával, utóbbi szavazata érvénytelen s e miatt a következő választásnál elveszti szavazati jogát.

4. §.

A tanítói egyesületek országos gyűlésére képviselőül a rendes tagok közül csak nyilvános tanintézetek-

ben működő elemi, felső nép- és polgári iskolai férfitanítók választhatók.

Az orsz. tanító-testületi képviselőválasztásnál sem választói joggal nem bírnak, sem képviselőkül nem választhatók: a lelkész igazgatók, lelkész tanítók, hitelemzők, ének-, rajz- és tornatanítók.

A képviselők titkos szavazattal és általános szavazattöbbséggel a képviseleti közgyűlést megelőzőleg legalább 2 hónappal megválasztandók.

A megválasztott képviselőknek hiteles másolatban jegyzőkönyvi kivonat adatik, melyben világosan feltüntetendő: hány választói jogosultsággal bíró rendes tagja van az egyesületnek s közülök tényleg hányan szavaztak. E jegyzőkönyvi kivonat mása a nagygyűlés megnyitása előtt 30 nappal az előkészítő bizottság elnökéhez beküldendő.

5. §.

Az orsz. tanító testület képviseleti közgyűlésének célja az, hogy az országban létező különböző tanítóegyleteknek (testületeknek) képviselőik által alkalmuk legyen egymással érintkezni s ez alkalommal a népnevelés és oktatás körében felmerülő fontosabb elvi és eljárási kérdések megvitatása után véleményeiket egyeztetni és nyilvánítani. Feladata különösen tanácskozni és véleményt mondani:

a) Az 1868-ik 38. t. cikkben megállapított elemi-, felső nép- és polg. iskolák körébe vont nevelés és tanítás előmozdítására tartozó ismeretek gyarapítására és ezek tanítási módszerére s mindkettőnek a tanítók közötti általános terjesztésére nézve.

b) Igyekszik módokat találni az iskolák belső életére vonatkozó rendtartás és fegyelem gyakorlás módjainak javítására.

c) A tanítási eszközök megválasztásán, javításán s czélszerű módon való szaporításán és terjesztésén oly módon törekszik, hogy a tanítóegyletek (testületek) e részbeni kívánságát meghallgatja, s esetleg a vallás- és közoktatásügyi miniszter által ítélete alá bocsátottakat megbirálja.

d) Gondot fordít az „Eötvös-alap“ és a magyarországi országos tanítói árvaház gyarapítására; előbbinek megválasztja kezelő, osztó és számvizsgáló bizottságát, elkészíti azok részére az ügyrendet s kétévenként számot kér működésökről.

e) Ügyrendjét a miniszteri rendelet s az orsz. tanítói-testület szabályai értelmében megállapítja.

Az orsz. tanító-testületi képviseleti közgyűlés ügyköréből ki vannak zárva minden vallási és oly tanügyi politikai kérdések, melyeket a törvényhozás a népoktatási törvények által már felállított hatóságokra bízott, vagy a melyek fölötti intézkedés jövőre is egyedül reá tartozik; nemkülönben a tanítónők ügyére vonatkozó viták; s egyelőre az óvodák, gyermekkertek, emberbaráti intézetek felállítására, szervezésére, kormányzására tartozó mindennemű értekezések.

6. §.

Az egyesületek által beterjesztett s az 5. §. a), b), c), d), e), betűi alatt megnevezett ügyek körébe eső fontosabb tételeket a következő orsz. gyűlés tárgyaiul kiválasztja és azokat a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez jóváhagyás végett felterjeszti, honnan azok közül a jóváhagyottak a közgyűlés bezárta után legfeljebb két hóval az illetékes hatóságok útján, az egyesületeknek megvitátás végett megküldetnek. Ezen intézkedés nem zárja ki, hogy az időközben fölmerült kérdések a tanítóegyesületek ajánlására a nagygyűlés tárgysorozátaiba fölvéssenek.

7. §.

A tanítóegyesületek által kidolgozott tételek a nagygyűlést megelőzőleg 2 hóval a vallás- s közoktatásügyi miniszterhez felterjesztendők, ki is azokat összcsegyeztetés és javaslattétel végett az előkészítő bizottság elnökének kiadja.

8. §.

A kétevenkint leendő országos tanítói gyűlés tárgyait előkészítése végett egy előkészítő bizottság alakittatik.

Az előkészítő bizottság áll:

Az utóbbi országos tanítói közgyűlésen kijelölt 14 tanító-egyesület egy-egy képviselőjéből.

A vallás s közokt. miniszter által kinevezett három kir. tanfelügyelőből, az állami tanítóképzők három, a polgári iskolák egy és a hitfelekezetek egyikének egy képviselőjéből.

9. §.

Az előkészítő bizottság a miniszter által kinevezett elnök vezetése alatt tartja üléseit; kebeléből egy alelnököt és egy jegyzőt választ.

Ezen bizottság az országos tanító-testületi képviselőket a 4. §-ban jelzett föltételek alapján igazolja.

A közgyűlés.

10. §.

Az orsz. tanítói képviseleti nagygyűlést az előkészítő bizottság elnöke nyitja meg, azután az elnök, korelnök és jegyző vezetése alatt saját kebeléből elnökét, alelnökét és három jegyzőjét titkos szavazással választja.

11. §.

A megalakult közgyűlés a tanácskozás alá bocsátandó tárgyakhoz képest szakbizottságokat alkot.

Szakbizottságai a következők:

- a) Nevelési (paedagogiai) szakbizottság.
- b) Tanítási és módszerei (didaktikai és methodikai) sz. b.
- c) Rendtartási és fegyelmi sz. b.
- d) Tanítási eszközök és szerek sz. b.
- e) Egészségügyi és iskolai épületi és berendezési sz. b.
- f) Gazdasági s ipari gyakorlatok tanítását előmozdító sz. b.
- g) Eötvös-alap és árvaház sz. b.

h) Tanító-egyesületi sz. b.

i) Egyéb fontos ügyekre nézve a közgyűlés által kiküldött szakbizottság.

12. §.

A közgyűlés megnyitását követő két napon a szakbizottság külön-külön tanácskoznak. Ezen idő alatt munkálataikat lehetőleg elkészítik, az ezt követő napokon közgyűlések tartatnak és ott a beterjesztett munkálatok megvitattatnak és megállapittatnak.

13. §.

A közgyűlés bezárta előtt tekintettel az ország különböző vidékeire és az egyesületek jellegére 14 egylet (testület) titkos szavazattal a végett jelöltetik ki, hogy a következő orsz. gyűlésre a 8. §-ban megnevezett előkészítő bizottságba képviselőket válassza meg.

14. §.

Az orsz. tanítói képviseleti közgyűlés megállapodásai, mint vélemények és javaslatok a gyűlés folyamáról vezetett jegyzőkönyvvel együtt a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez felterjesztetnek.

Ha a gyűlés bezártakor a jegyzőkönyv nem lenne készen, annak hitelesítésére az elnökök és jegyző mellé 3 tagu hitelesítő bizottság küldetik ki.

15. §.

A tanítói képviseleti közgyűlésre a választott és meghívott, illetve kinevezett tagokat az utazás és gyűlés tartamára az állampénztárból fedezendő útiköltség és egyenlő napidij illeti.

16. §.

A közgyűlés megállapodásainak és jegyzőkönyvének közzétételéről a vallás- és közoktatásügyi miniszter gondoskodik.

Az orsz. tanítói gyűlést előkészítő bizottság, annak ügyrendje és munkaköre.

1. §.

Az országos tanítói gyűlést előkészítő bizottság a vallás- és közoktatásügyi minister által kijelölt fővárosi vagy a pestmegyei kir. tanfelügyelő elnökletű alatt áll:

3 kir. tanfelügyelőből;

3 állami tanítóképző tanárból;

1 polgári iskolai tanítóból és a hitfelekezetek egyikének egy küldöttéből;

az országos tanítói gyűlés által titkos szavazás útján kijelölt 14 tanítóegylet (testület) képviselőiből. (Lásd: orsz. t. k. közgyűlés szervezete. 8. §)

2. §.

A bizottságot alkotó kinevezett és választott tagok megbízóleveleiket, illetve jegyzőkönyvi kivonatot a bizottság munkálkodása megkezdése előtt 15 nappal a bizottság elnökéhez beküldik, ki azokat előlegesen megvizsgálja s ha rendben levőknek találja, a tagokat igazoltaknak tekinti.

A kifogás alá vonható megbízólevelek tulajdonosait, illetve azok választóit, a kifogás indokai előadása mellett értesíti s a hiba kiigazítására felhívja.

3. §.

Elnöklő tanfelügyelő az előkészítő bizottság első ülésén a tagok megbízóleveleit, illetve a jegyzőkönyvi kivonataikat bemutatja s azok alapján a bizottság magát megalakultnak nyilvánítja.

A még ekkor is esetleg kifogás alá eső képviselőkről a vallás- és közoktatásügyi miniszternek jelentést tesz.

4. §.

A bizottság saját kebeléből egy elnökhelyettest és két jegyzőt választ.

Az elnökhelyettes az elnök akadályoztatása esetén a bizottság ülésein elnöklő.

A jegyzők felváltva vezetik a jegyzőkönyvet.

5. §.

A bizottsági ülések idejét maga a bizottság határozza meg.

Ülései rendszerint nem nyilvánosak, azonban a tanügy iránt érdeklődők azokon megjelenhetnek; de a gyűlést zavarni senkinek meg nem engedtetik. Rendezés esetén az elnök jogosítva van a gyűlést zártüléssé alakítani.

6. §.

Az ülés jegyzőkönyvei a következő gyűlésen felolvastatnak és hitelesítettnek, és két eredeti példányban állítatnak ki, melynek egyike a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez terjesztetik fel, másik a bizottság elnökénél marad.

7. §.

A bizottság a tanító-egyesületek által megvitattott s a kir. tanfelügyelők útján a vallás- s közokt. miniszterhez felterjesztet, s onnan az esetleg újból ajánlott tétel-ekkel együtt, a bizottsághoz áttett tétel-eket osztályozza, az azokban kifejtett nézeteket összeegyezteti s kimerítő javaslatlattétel végett valamely tagjának kiadja.

8. §.

Az előkészítő bizottság által kiválasztott és végleges elfogadásra ajánlott tétel-ek a magas kormányhoz felterjesztendők.

9. §.

A tanítóegyletek (testületek) által az orsz. tanítói gyűlésre megválasztott képviselők jegyzőkönyvi kivonatait vizsgálat alá veszi s megállapítja:

1. Illetések-e a tanítóegyesület a szervezet ide vonatkozó szakaszai értelmében az orsz. t. képv. gyűlésre képviselőt választani.

2. A képviselő a szervezet 4. §-ban előírt feltételek szerint, tehát szabályszerűen választatott-e meg.

A rendben talált megbízólevelek és jegyzőkönyvi kivonatok tulajdonosait az orsz. t. képv. közgyűlés igazolt tagjainak nyilvánítja s az esetleg nem igazolhatókkal együtt, indokai előterjesztése mellett, a közgyűlésnek bemutatja.

A választott képviselőket, akár igazoltattak, akár nem, az igazolási eljárás eredményéről azonnal értesíti

10. §.

A tárgyhoz szólás joga azokat és oly sorrendben illeti, a kiket és a mely rendben az illető jegyző jelentkezés szerint feljegyzett.

11. §.

A bizottság az előtanácskozmánynak a közgyűlés tisztikarára vonatkozó javaslatot terjeszt elő, minden egyes állásra 3—4 tagot ajánlván.

E tájékozó ajánlat azonban a közgyűlést szabad akarata nyilvánításában nem gátolhatja.

12. §.

A bizottság elnöke, a vallás- és közoktatásügyi miniszter által a közgyűlés tárgyalása alá kitűzött tétel-ek feletti munkálatokat az előtanácskozmánynak bemutatja s azokat a közgyűlés rendes elnökének az első nyilvános közgyűlés megnyitásakor átadja.

13. §.

Az előkészítő bizottság által feldolgozott és a magas kormány részéről elfogadott tétel-ek sokszorosítandók és az előtanácskozmányban az igazolt képviselőknek kiosztatnak.

VIII.

A magyarországi tanítók Eötvös-alapjának alapszabályai.

I. Az alap és annak célja.

1 §.

A magyarországi tanító egyesületek és testületek hozzájárulásával a népiskolák, polg. iskolák, képezdei tanintézetek, kisdédóvodák és gyermekkertek tanítói, tanárai és nevelői illetőleg tanítónői; továbbá a hazai tanfelügyelők és tanfelügyelő-ségi hivatalnokok saját részükről befizetendő tagsági tőkékből és évi járulékokból, úgypártolók kegyes adományaiából és egyéb jövedelmi forrásokból egy országos tanítói pénzalapot létesítenek, mely „Magyarországi tanítók Eötvös-alapja”-nak neveztetik.

2. §.

Ezen alapot, melyet a II. egyetemes tanítógyűlés 50-es bizottsága 1875-ben kezdeményezett és melyet ez ideig az egyetemes tanítógyűlések bizottságai gondoztak, a jelen alapszabály szentesítése után az orsz. képviselői tanítógyűlés veszi ügykörébe.

3. §.

Ezen alapból:

a) az ezt fentartó rendes tagok gyermekei számára ösztöndíjak, özvegyeik, árváik és esetleg keresetlel képtelen nyomorék nagykoru utódaik részére segélyek osztatnak;

b) a tanítók orsz. árvaháza, illetőleg annak alapja támogatásban részesül;

c) az elnyomorodott és e miatt államásaikon meg nem maradható, csekély nyugdíjban részesülő, szegénysorsu rendes tagok segélyt kaphatnak.

d) Ez alapból az elemi csapatok által sujtott vidékek tanító egyletei is segélyeztetnek.

4. §.

Az alap vagyónát képezik:

a) az évi jövedelemnek a 33. §. értelmében kiosztás alá nem jutható részéből alkotott tőkék;

b) alapítótágok részéről befizetett alapítvány-összegek, illetőleg az alapítványok kamatai;

e) a rendes tagok által befizetett tagsági tőkék és tőkerészletek -

d) a rendes tagok évdíjából befolyó összegek;

e) a 6. §. c) pontjában említett tanítóegyesületek és testületek utján befolyó összegek;

f) a pártoló tagok adományából, esetleg állami segélyből, végrendelkezés és jótékonycélu előadások jövedelmeiből befolyó összegek, és

g) az alap részére szerzett vagy netán még szerzendő minden ingó és ingatlan birtok.

5. §.

A 4. §. a), b), c) pontjaiban említett tőkék semmi körülmény között sem oszthatók ki. Ezek képezik az alapnak alaptőkét, melyeknek csak kamatai juthatnak kiosztás alá.

Kivételt képeznek azon alapítványok, melyekre nézve az alapító oklevelek másként intézkednek.

III. Az alap tagjai.

6. §.

A tagok négyfélék, u. m. rendes, pártoló, alapító és tiszteletbeli tagok.

Rendes tagok lehetnek:

a) az 1. §-ban felsorolt népoktatási intézetek tanítói, tanfelügyelői és tanfelügyelői hivatalnokok, ha évenként 1 frt befizetésére kötelezik magukat, vagy

b) ha egyszer s mindenkorra 20 forint tőkét fizetnek az alapba;

c) azon tanítóegyesületek és testületek, melyek minden rendes tag után évenként 10 krt fizetnek az alap pénztárába, tekintet nélkül arra, hogy tagjaik netán különben is tagjai az „Eötvös alap“-nak;

d) a 7. §. a) pontjában felsoroltak özvegyei, árvái és keresetre képtelen utódai, illetőleg ezek gondnokai is beléphetnek az alap rendes tagjai közé, ha valamely tanítói egyesület őket ilyekül ajánlja.

Az alap pártoló tagjai közé sorolhatnak, a kik ezen intézményt bármi czimen kegyes adományaikkal támogatják.

Alapító tagoknak tekintetnek azon lelkes polgárok, egyesületek, intézetek s köztörvényhatóságok, kik, illetve melyek az alap növeléséhez egyszer s mindenkorra legalább is 50 frtnyi alapítvánnyal járultak vagy

ez alapítványi összegnek lefizetésére magukat kötelezven, a tőke lefizetéséig 5% kamatját fizetik.

Az alap tiszteletbeli tagjává megválaszthatók, kik az „Eötvös-alap“ intézmény vagy hazai tanügyünk s tanítóink érdekei előmozdítása körül maguknak kiváló érdemeket szereztek. A tiszteletbeli tagokat az alap jótéteményeit osztó orsz. bizottság ajánlata folytán az orsz. képviselői tanitógyűlés választja meg.

IV. A tagok jogai és kötelességei.

7. §.

A rendes tagok jogosultak 3. §-ban felsorolt előnyöket igénybe venni, a 23. §-ban említett módon az alap ügyei felett tanácskozni és kezelésére befolyjni.

8. §.

A magukat csak 1 frt évi díj fizetésére kötelezett rendes tagok a rendes tagsággal járó jogokkal azonnal élhetnek; az alap jótéteményeire azonban csak akkor tarthatnak igényt, ha már legalább 5 ízben fizették be az 1 frtnyi díjat.

9. §.

A 20 frtnyi tagsági tőkét befizetett rendes tagok tagsági oklevelet nyernek, melynek birtokbavétele után azonnal igényt tarthat az alap jótéteményeire és rendes tagok jogait életfogytiglan gyakorolhatják.

10. §.

A 20 frtnyi tagsági tőkét az illetők négy 5--5 frtos részletben is befizethetik; de mindaddig, míg a teljes tagsági tőke be nem fizettetett, az egy forint tagsági évi díj fizetésére is köteleztetnek.

11. §.

(Folyt. köv.)

A családi nevelés befolyása az egyén társadalmi állására.

Számtalanszor volt már e kérdés fejtegetve, azonban én sem mulaszthatom el tapasztalataimnak kifejezést adni, ha ez által a tévelygők bármely kis részének felvilágosítására lehetek.

Rendkívül fáj s azt hiszem mindnyájan osztoznak véleményemben, a kik a nevelés tövises mezején járunk és munkálnak, ha az iskolai nevelés ama botrányos előzményét látjuk, a mit ferde családi nevelésnek nevezünk. „Apja fia“ ezt szokták mondani az olyan egyénről, — ki maga is, — s kinek apja is miveletlen, megátalkodott, hasznavehetetlen s talán igen gyakran káros a társadalomra. De tegyük fel, s a szentírás ezen szavai szerint: „Isten az első pár embert ártatlanságban teremtette.“ fel is kell tennünk, hogy a legelső ember, kitől származtak az emberiség milliói, minden nemtelenségektől ment volt. Hogyan eshetett akkor az alma oly messze fájától, mint azt napjainkban, fajda-

lom igen gyakran tapasztaljuk! Ez oknak az okozatát egyenesen a családi nevelésben találjuk. Hogy és módon fajulhat el valaki a ferde családi nevelés következtében, vagyis miként lehet jó atyának rossz gyermeke? ez lesz értekezésem tárgya.

A kis gyermek lelke egy tiszta lap. E lapra iratnak lassanként 1. az erkölcsi törvények, 2. jogszabadság érzet. 3. a kötelesség mellyel tartozik, mint gyermek szülőinek s mint férfi tartozni fog hazájának és nemzetének.

1.) Hogyan lesz a gyermek, vagy erkölcsös, vagy erkölcstelen?

A gyermek hallás által tanulja el anya-nyelvét. Mihelyt hallérzéke annyira fejlődik, figyelmes, kíváncsi az az érdeklődő kezd lenni, szülői, környezete beszédére. Ez érdeklődést legnagyobb mérvben látjuk fölébresztetni a zene hangjai által, melyek még a nagyon kicsiny és fejletlen gyermeket is kedvre és mosolyra készítetik.

Ha nem is ily nagyfoku, de bizonyosan észrevehető érdeklődést tanusít a beszéd iránt is, s ezen legelőször hallott és a lélek tiszta lapjára bevésődött fogalmak ne higgyük, hogy nyomtalan tűnnek el, megmaradnak azok elévülhetlenül.

Nincs oly nemes indulatu, mindent előre annyira megfontoló erkölcsös atya, ki a felhevülésnek ne lenne rabja. Felhevülésben oly erkölcsi ferdeségeket szólhat avagy tehet, melyek kis gyermeke lelkébe mélyen gyökerezve, hatványozottan kifejlődnek. Így lesz p. o. a gyakori és a ragadós példa következtében a gyermek már kis korában káromkodóvá és irigygyé s ezek az erkölcsi romlásnak örök posványai, melyekből szabadulni, vagy csak nagy áldozatok árán lehetséges vagy teljesen, — még pedig a legtöbb esetben — lehetetlen. Ebből kifolyólag tehát minden család-apának, anyának avagy nevelőnek legelső kötelessége a nevelés nagy hord-erejű eszméje iránt, hogy ne legyen szeszélyes, mi sokszor még a felnőttek között is botrányt okoz, és tudjon uralkodni indulatain s beszédközben ügyelnie kell a környezetre, nehogy mint a példaszó mondja: „kemencze legyen a háznál!”

Másodszor a gyermekek környezetének p. o. a cselédségnek társalgására kiváló gond és figyelem fordítandó, mert gyakran szomoruan tapasztaljuk, hogy erkölcsösnek vélt kis gyermekünk oly becstelen szavakat használ minők csak a miveletlenség létrájának legalsó fokán foglalhatnak helyet. Ime itt is erkölcsös atyának erkölcstelen fia. Természetesen nem az atya hibája, őt csak a figyelmetlenség büne terheli. Legyen tehát min minden szülő és nevelő figyelmes gyermekei körre, gondoskodjék jóra való cselédekről, igyekezzék a szülői kötelesség minden szent pontját leróni gyermekei erkölcsében. A milyen erkölcsi magvakat vettek oh szülők gyermekeitek szívébe, ti gyermekek oly erkölcsi gyümölcsöket arattok.

2. A jog és szabadság-érezet kifejlődése a gyermekekben.

a) a jogérezet.

Minden család egy alkotmányos állam kicsinyben, hol megvan minden egyénnek a saját jogköre. A gyermek gyakran hallja szülőitől, hogy ezt, vagy amant tenni „nem szabad“ az tehát nem az ő joga.

De valamint a felnőtt emberek, éppen úgy a gyermek is minél szélesebb jogkört szeretne alkalmazni magának, minek könnyen káros következményei lehetnek. P. o. neki nincs joga hozzányulni ahhoz, a mit nem ő tett valahová, de ő mégis hozzányul; ime itt a jogtalanság legelső csirája, melyből ha el nem fojtatik, nagy fa nő, a tolvajság fája. Ime itt is jó atyának rossz gyermeke. Minden jogtalanság, melyet elkövet valaki a társadalomban, egyszersmind erkölcsi hiba is. Fojtások el oh szülők a jogtalanság első csiráját gyermekeitek szívében.

b) szabadságérezet „Szabadság“ ez azon szent fogalom, melynek a nemzetek hárczában milliók lettek áldozatai. A föld dúsan van megáztatva a szabadságért kiontott vérrel. S különösen a magyar nemzet lelke a nemzetek között, — mondhatni — a legfogékonyabb a szabadság iránt, mit bizonyít az „Átelközi szerződés“ ama pontja, hogy: „A fejedelem tanácsából s az ország kormányából a nemzet nagyjai soha ki ne zárassanak.“

S bizonyítják ama Rákóczi és Kossuth alatt folytatott véres szent csaták, melyekre igazán habár szent eszmékért folytak is, fájdalommal emlékezünk vissza, azon szinte kipotolhatlan csonkulás miatt, mely szegény minden oldalról megtámadott nemzetünk számarányát, más nemzetekéhez képest tetemesen csökkenté. No, de térjünk adologra!

Ha a családokat s azokban a nevelést vizsgáljuk a szabadság érzet fejlesztésében talán a legnagyobb tévedéseket találjuk. — Rendesen a két szélsőséggel találkozunk. Az egyik család gyermekei gyávák, szolgálkük, mert nekik kis korukban semmi szabadságuk nem volt; az így nevelt gyermekek között találjuk a két színüket is, mert ezeknek a természettől tulságos mértékben adott szabadság érzetük elfojtatván, annak álutakon szeretnek kifejezést adni; a más család gyermekei vérmesek, irigyek, haszonlesők, mert kis korukban igen nagy szabadságuk volt.

E tekintetben a helyes irányeltalálásra szerény nézetem a következő: a család-anya gondoskodjék arról, hogy gyermekei tegyék ugyanazt kicsinyben mit ő tesz nagyban. Legyen p. o. mindenik gyermeknek egy kis pénztára, mely azonban csak saját megérdemlett filléreiből állhat, mit ő vagy ajándék képpen, vagy jó maga viseleséért kitüntetésül, vagy jutalmul, vagy munkájáért kapott; e pénztárból költhessenek ők is szabadon, hallgathassák meg ők is a családfők tanácskozá-

sait, holmit cselekedhessenek szabadon, úgy azonban, hogy cselekedeteik okát mindig tudják megmondani s ha az ok nem helyes az atya figyelmezteti őket annak káros következményére, s ha a gyermek mégis ismételné azt a mi nem helyes, akkor atyja büntesse szigorúan. Olykor az életben tapasztalt példákat magyarázva meg gyermekeinek és mindig ezek legyenek utószavai, hogy: mindazt, a mit tudva nem helyesen teszünk bűn; a bűnt pedig úgy követi a méltó büntetés, mint a testet az árnyék. Ha ez minden dolognál így ismétlődik, később a gyermek még a családban rájön arra, hogy mindent csak bizonyos korlátok között s komoly előre megfontolás után szabad tennie. És mihelyt a gyermek gondolkozni kezd a fölött, a mit ezután akar tenni, akkor alig hiszem, hogy nem az egyenes úton indul, annak végrehajtására különösen ha már szabadosságáért büntetve is volt.

3) Kötelesség. E fogalom alatt kötelesség, értjük mindazon cselekményeket, melyeket tenni tartozunk. P. o. van a felnőtt embernek is kötelessége, 1) önmaga, 2) hazája és 3) felebarátja iránt; ezeket együtt véve az ő polgári kötelességének nevezzük. Hogy a gyermek mindezen kötelességek biztos tudatára vergődjék, bizony arra nézve a nevelőnek, legyen az családapa, vagy tanító kiváló figyelmet kell fordítani.

1) Hogyan ébresszük fel a gyermekben az ön magára iránti kötelességet?

Ha a gyermek olyat cselekszik, a mi a szabadság törvényeivel ellenkezik, kötelessége a családfőnek őt érezhetőleg megbüntetni, de nem csak egyszer hanem mindannyiszor, valahányszor ama rossz tettet ismételi s egyuttal figyelmeztetni is tartozik, hogy ama tettek kikerülése s egyuttal saját testének megkímélése, önmaga iránti kötelessége. Melyre nézve, ama nagyon is találó székely közmondás: „Ne hájg a fára s nem esel le,“ igen jól alkalmazható. Fájdalom még a felnőttek közt is nagyon sokan vannak, kik ezt nem tartják szem előtt.

2) Hogyan ébresszük fel a gyermekben a hazára iránti kötelességet?

E kérdés megtejtése nem annyira a család, mint inkább az iskola feladata. A családé nem azért, mert a családapák részint nem érintik e kérdés nagy fontosságát, részint nem bírnak tiszta honfíui érzéssel saját hazájok iránt, mit bizonyít ama sok keserű kifakadás, melyet naponta hallhatunk hazánk kormánya ellen, nemesak a köznép hanem még a miveltebbek szájából is. Vegye tehát e nagy fontosságú feladat megoldását az iskola, illetőleg a tanító pártfogása alá. Fejtse ki lélektani alapon, hogy mi a haza? P. o. Hová mennélte, ha nem lenne házatok? Szerencés vagy szerencsétlen volnál-e?

Látjátok kedves gyermekek az, kinek nincs háza nagyon szerencsétlen. Ti is ismertek ilyen embereket, látjátok ők kénytelenek, nem maguknak, hanem másoknak dolgozni, vagy fizetni a lakásért.

Lehetséges az is, hogy egy egész ország nem azon nemzeté a mely lakja, hanem egy más nemzeté. S így azon nemzet ama másiknak adófizetője. Ez pedig a hazára nézve kettős teher. Ezért kell nekünk oly forrón szeretni egyetlen hazánkat; ezért kell feláldozni életünket, vagyonunkat, vérünket, egyszóval mindenünket. A haza iránt való kötelesség szent legyen előttetek.

3) Hogyan ébresszük fel a gyermekben a felebarát kötelességet.

Jézus, amaz isten ember. „A könyörülő Samariánus“ példájával eléggé kimutatta, hogy kicsoda a mi felebarátunk. Ama fenséges példabeszéd szerint, felebarátunk nekünk minden ember, legyen az bármely vallásu, vagy nemzetiségű.

Ezen érzés illetőleg kötelesség átültetése a gyermek szívébe nem nagyon nehéz. Hiszen akár hányszor kell segíteni, könyörülni, vagy a család apának vagy a család anyának a szegényeken! Ilyen alkalommal mindig meg kell magyarázni a gyermeknek, hogy az adakozás azért történik, mert ama szerencsétlen nekünk felebarátunk. Ha a gyermek ily gondolatok között kerül az iskolába, a szegényebb tanuló s később embertársát nem fogja gunyolni, sőt inkább maga is segít rajta. Ha pedig az atya elüzi a szegényt házatól, gyermeke látva a rossz példát, az iskolában s később az életben önző, hiu, rossz lelkű és irigy lesz tanuló és embertársaira.

Ime az alma nem esett messze fájától!

Kovács Dénes

A gyermekek alvása.

Jelenleg egész határozottan nem lehet megállapítani mi az alvás lényege. Némelyek azt állítják, hogy a központi idegrendszer kimerülése azáltal okoztatik, hogy az élelymenyuyiség anyaga felhasználatik. (Preyer). Mások azt mondják, hogy ennek oka az agynaknak időleges vérszegénysége, vagy pedig az ingernek teljes hiánya. Schrank nézete az, hogy a központ működését, melynek székhelyét a nagy agyban véli lenni, az ingerek túlságai, rendes működésében akadályozzák.

Ezen vélemények közül bármelyik legyen is a valódi, a vizsgálódások azt bizonyítják, hogy alváskor a fehérnyé anyagok szétbomlása ép oly mértékben történik, mint bármely munkálkodásnál, de e mellett 24% -kal kevesebb élely használódik el és ennek következtében kevesebb szénsav válik ki, mivel az alvásban az izmok nyugalomban vannak és ilyenkor az idegek sem ösztönzik azokat működésre.

Alvás által tehát a légenyirtalmú anyagok, különösen a zsírnemek, a szervezetben mintegy megtakarittatnak; alvás által, mintegy tartalékul a szervezetben élely halmozódik fel, melyet azután a szervek újult erővel működésükre fordíthatnak.

Ezen előre bocsátottakból könnyű megérteni, hogy a gyermekeknek miért van több szükségök az alvásra, mint a felnőtteknek, ugyanis az anyagcsere náluk nagyon gyors, különösen a légenyélküli anyagokat érve, melyeknek élenyfelhasználásuk is sokkal nagyobb. Különösen ezen utóbbi körülmény fejtheti meg azt, hogy a húzamos mély álom, milyent a csecsemőknél észlelhetünk, ezeknek okvetlenül szükséges is, mivel szervezetükben oly anyagoknak felhalmozódásáról szó sem lehet, melyek izom-működés következtében vegyi úton előállhattak volna. A csecsemő alvása külsőleg a szemlélőnek úgy tűnik fel, mint azon álom, melyet a munkában kifáradt napszámos új ereje kifejtésére élvez. A csecsemők, ha nem szopnak, folytonosan alusznak s csak is a harmadik vagy negyedik héten, néha egy-egy fertályórát vannak ébren. A 7-ik és 8-ik hét között egy félórát, az 5-ik hónap után már néha egy órát, sőt még ennél többet is. De még 10 és 12 hónapos korában is többet alszik a csecsemő, mint a mennyit ébren van. A 2-ik és 3-ik életévében az alvás húzama kevesbedik, úgy, hogy rendszeren éjjel 10—12 órát és nappal 2—3 órát alusznak. Később a napi alvás szükségessége fölösleges lesz, úgy hogy ha ezt mesterségesen is akarják előidézni, a kicsidek ellenállásán a kísérlet hajótörést szenved. De annál inkább a 2-ik életévtől kezdve egész a serdülő korig, a test fejlődése kielégítő alvást igényel.

Hogy erős és egészséges gyermekeknek alkalmat nyújtsunk arra, hogy kellő testi mozgást tegyenek s tanulás vagy más szellemi munkával nem terheltetnek, úgy hogy a természet szabad folyása nem zavartatik, akkor az alvásra nézve következő pontos adatokat vehetjük zsinor mértékül: Hét éves gyermeknek 10 vagy 10 $\frac{1}{2}$ órai alvásra van szüksége; tíz évesnek 9 $\frac{1}{2}$ —10; tizenkét éveseknek 9; tizennég éveseknek 8 $\frac{1}{2}$ órára

Ezen mértéket úgy kell tekintenünk, hogy ezeket a természet, mint saját tulajdonát, megköveteli, mert ha ezen időmennyiség húzamos idő alatt megkevesbítettik, a szervezetben elsatnyulás, kedvetlenség, ideges izgatottság fog mutatkozni. Gyenge testalkatu, vérszegény és sápkoros gyermekeknel komolyan arra kell törekednünk, hogy alvásuknak természetes mértéke semmi módon meg ne kurtittassék, mert az ilyeneknel a gyengeségnek és ideges izgatásnak a fennebb említett jelenségei a leghamarább észlelhetők. De könnyen érthető az is, hogy a túlságos alvás még gyenge testet sem lesz képes soha erőssé tenni. A szervezet egészsége nagy mértékben függ attól, hogy az élet napjai bizonyos órafelosztás szerint munkaidőre és nyugalomra legyenek felosztva. A szervezetek kölcsönösen üdülést igényelnek oly arányban, mint a milyenben volt működésök; s hogy ha zavartatik az egyensúly, elvesztik képességöket.

Túlságos hosszú alvások elősegítik a test zsirképző tulajdonát, mivel nyugalomban a szervezetben zsiranyag halmozódik fel; de különösen ártalmas lesz azért,

mivel alváskor az egyén oly körülégben él, melynek tartalma a viszképző anyagcsereének eredménye; tehát őrizkedni kell, hogy a gyermekeknek testalkatát sem a sok alvással el ne satnyítsuk, sem pedig a kevéssel el ne gyengítsük. A fennebb adott számok tájékozásul szolgálhatnak bárkinek. Ezenkívül Friedländer egy táblázatot adott az alvás óráira, nyugalom és a foglalkozásra nézve. Ezen táblázat érdekes és figyelemreméltó; ugyanis egy hét éves gyermeknek 9 órát szán az alvásra, 4 órát nyugalomra, 10-et testi mozgásra és 1-et szellemi működésre. Nyolcz évesnek 9 órát az alvásra, 4-et nyugalomra, 9-et játékra vagy testi mozgásra s 2 órát szellemi foglalkozásra. Kilencz évesnek 9 órát az alvásra, 4-et nyugalomra, 8-at testi mozgásra s 3-at szellemi munkára. Tíz évesnek 8—9 az alvásra, 4 órát nyugalomra, 8-at testi mozgásra, s 4-et szellemi munkára. Tizenegy évesnek 8 órát az alvásra, 4-et nyugalomra, 7-et testi mozgásra, 5 órát szellemi munkára. Tizenkét évesnek 8 órát az alvásra, 4-et nyugalomra, 6-ot testi munkára, 6-ot szellemire. Tizenhárom évesnek 8 órát az alvásra, 4-et nyugalomra, 5-öt testi mozgásra, 7-et szellemi munkára. Tizennég évesnek 7-et alvásra, 4-et nyugalomra, 5-öt testi mozgásra, 8-órát szellemi munkára.

Nagyon kártékony az, ha a gyermekeknek megengedik azt, hogy estve jóllakva, tele gyomorral feküdjenek le a csecsemőnel valóban nem lesz káros, ha szopás után alszik, mert tápláléka folyékony és könnyen átsajátítható. Máskép van a felnőtt gyermekeknel, kik szilárd táplálékot élveznek; ha ezek kevéssel a lefekvés előtt jól laktak, az emésztési szervek idegei a táplálék által izgatattak és a visszaható vezetés következtében a központi idegrendszerre izgatólag hatnak. Az alvás ilyenkor nem lehet üdítő, sokszor félbeszakad és ijedelmes álmok által zavartatik. Ezért a gyermekeknek esti táplálékul, mindig könnyen emészthető tápanyagok szükségesek.

Sok szilárd táplálék estvére kerülendő és a vacsora után legalább $\frac{3}{4}$ óra teljen el a lefekvésig. Igen sokszor lehet látni, hogy esténként a gyermekeket engedik ruházatjokban aludni, a nélkül, hogy levetköztetnék; ez zavarja a rendes lélegzési működést, a vérkeringést és felmelegíti a testet. Igen ajánlatos, a gyermekekre külön háló inget adni, olyan gyermekekre, kik nyughatatlanul alusznak s magukról gyakran a takarót ledobják, arra kell ügyelni, háló ingjük ezen körülménynek megfelelő legyen, az az meg ne hüljenek. Határozottan ártalmas mindig, ha a gyermeket mesterségesen altatják el; ezt leginkább a csecsemő korban szokták alkalmazni, midőn a kicsidek nyugtalonkodnak s ha azok nem mindjárt a kívánság szerint alusznak el. Néha még külön altató szereket is használnak, ilyen lesz elsősorban a bölcsebeni ringatás, lelkiismeretlen és pénzvágó gyógyszerészek által különböző titulus alatt árult opium szörpök és az alkohol.

A bölcsőről nincs is mit hosszasan beszéljünk, bárki ha utánna gondol könnyen megértheti, hogy hatása káros és természet ellenes.

Az opium készítmények pedig gyermekkorban oly nagy elő vigyázattal adhatók, hogy néha oly esetekben, hol a betegség adagolását kívánna, a káros hatás, melyet azok a gyermeki szervezetre gyakorolnak, a lelkiismeretes orvost a használás előtt gondolkodásba ejtik. Tapasztalt gyermek orvosok igen sokszor láthatják, hogy a legminimálisabb adagjai is az opium készítményeknek néha milyen jelenségeket hoznak a gyermekkorban létre. Legjobb 6 hónapnál ifjabb gyermekeknek semmi opium készítményt nem adni. Tekintve ezen positiv tapasztalatokat, melyek néha még a merev görcsnél is az opiumot ellenjavallják, mennyire inkább kárhóztató az, midőn ez csak a látszólagos előnyért altatószerül használtatik.

Bármely opium készítmény, legyen az csak egy egyszerű mák főzet vagy mák szirup, ártalmas. Az angol statisztika igen szomorú eredményeket jegyez föl, hol a szülők gondatlan tudatlansága opium készítmények adagolása által rezgő göröcsökben hány meg hány gyermeket expedálnak más világra.

Nem volna érdektelen hazánkban is a szokásos viola szörp név alatt nagy mennyiségben kiárukt altató szerek után a gyermekek megbetegülése s legtöbbször bekövetkezendő halálukról pontos jegyzeteket felvenni. Én azt hiszem, hogy az alkohol, mely pálinka alakjában a köznép által a gyermeknek részint gyógyszerül s olykor altató szerül oly sokszor adagoltatik, káros hatását illetve, mivel hogy a hozzáférhetés könnyebb mint az opium készítményekhez még nagyobb pusztítást okoz mint amaz.

Ha a csecsemők oly nyugtalanok, hogy nem akarnak elaludni vagy mindjárt fölébrednek, ezen állapotnak különböző okai lehetnek és lecsillapítások nagyon különböző egyéni eljárást igényel, de semmi esetre sem célszerű altató szerekkel az alvást erőszakolni. A nyughatatlanságnak legtöbbször oka, szoros öltönyök, nagyon meleg bepolálás, erősen befűtött szoba, élősdű állatok, puffadás vagy néha éhség. Ha ezen okok után vizsgáltnak, eltávolítottatnak, a nyugalom altató szer nélkül is előáll.

Míg a gyermekek 2—6 évesek ritkán szokott ezen időkorban álmatlanság előállani; de ha netalán még is ezen állapot ezen időben is mutatkoznék, gondot kell fordítani az alvó szobára, hogy az ne legyen tulságosan világos vagy az ágy erősen meleg, vagy igen sok táplálék estve, bő vacsorák, ilyen korú gyermekeknek nem fognak eészségökre válni. De néha ideges izgatás is okozza ezen állapotot u. m. felingerelt képzetek és e tekintetben vádolandók a kísértetes dajka mesék, melyek a gyermeki kedélyben szánalmat félelmet s legtöbbször irtozatot keltenek fel. Az álmatlanságnak

még igen sokszor okozója a gyermekeknél oly igen sokszor előforduló bélférges kor (Helminthyatis.)

Ha azon időkorban lép fel a gyermekeknél álmatlanság, midőn már az iskolába járnak és tanulnak akkor az álmatlanságnak csak egy oka lehet és ez az ideges izgatottság. Ezen ok mindig direct vagy indirect az iskolára vezethető vissza. Ezen állapot a gyermeket legnagyobb mértékben álerálja és oly betegséget okoz, melynek külneme egy lappangó láznak felel meg. Oka legtöbbször a megfeszített tanulás által létre hozott agyhártyák vérbősége, nyugtalan félelem, a fölödött leczkék meg nem tanulásáért vagy büntetéstől rettegés; néha késő esti olvasás az izmok gyakorlásának elhanyagolása vagy pedig ezen korban már ismeretessé lett önfertőztetés.

Dr. Bartók István.

Az oktatás alaki fokai.

Az oktatás nevelő mozzanatai, a mennyiben t. i. az akaratra hatnak s így a növendék gondolatkörének alkalmas alakításával az erkölcsösségre vagy az erény után való szilárd törekvésre vezetnek, részint az oktatás tartalmában, részint annak alakjában, avagy együtt monnóban rejlenek. Tudvalevő dolog, hogy a nevelő oktatás ismeretek közlésével még egyáltalában nem elégedhetik meg, mert főfeladata a növendék lelki erőit tervszerű eljárással gazdag és összhangzó lelki életté fejleszteni, s azért, habár nagyfontossága van a tananyagának, mint eszköznek, s annak kiválasztásánál azon viszonyokat, melyek között a szellemi erők fejlődése véghezmenendő leszen, továbbá az illető nemzet sajátosságait s a kor követelményeit szemelől téveszteniünk nem szabad: oktatásunk célja nem annyira abban áll, hogy ezen anyagot a növendékekkel elsajátíttassuk, mint inkább abban, a mit az elsajátítás módjával elérni akarunk. Azok, kik a „modern paedagogiát”, s a „nevelő oktatást” nemcsak frázisképen hangoztatják, nem szorulnak arra, hogy fennebbi állításunkat hosszasan bizonyítgassuk, s bizonynyal tudják, miért kell a tananyag közlésénél s feldolgoztatásánál alkalmazandó eljárásnak oly nagy jelentőséget tulajdonítanunk, s miért adhat erre vonatkozó útatisításokat csakis olyan módszertan, mely szabályait a tárgyak sajátosságaira való tekintettel lélektani tapasztalatokra alapítja.

Hogy oktatásunk az akaratra főképen a világosan ismertté tett igazságokkal hathasson, s ezáltal meggyőződést s ennek útján határozott jellemet eredményezzen, egyszóval, hogy a szó igazi értelmében nevelő hatása legyen, arra nézve mellözhetlenül szükséges, hogy a nevelő oktatásnak mind művelődéstörténelmi, mind alaki fokait a legbehatóbb figyelemre méltassuk s eljárásunkat, működésünket következetesen azokhoz alkalmazzuk. Amazok — a tudományos paedagogia szerint — az

oktatás anyagára, emezek ellenben az eljárásra, a módszerre vonatkoznak. Ez utóbbiakat szándékozunk röviden ismertetni, már csak azért is, mert az oktatás alaki fokairól szóló tan egyik eredeti sajátosága azon pädagogiai iskolának, melynek Herbart nevezetes reformeszméi adtak létet, s mely iskolának elvei a természet-szerű nevelő-oktatás nagy hasznára mind nagyobb és nagyobb hódítást tesznek.

Herkart ugyanis pädagogiai műveiben ismételve hangsúlyozza, hogy az oktatásnak minden közlendő képzet-tömeget kisebb egészekre kell osztania, s nemcsak nagyban, hanem a tananyag legkisebb egészében is keresztül kell mennie a lélektan igazolta alaki fokozatokon*). A Herbarttól világosság, társítás (assotiatio), rendszer (system) és methodus névvel jelölt fokozatokat különösen Dr. Ziller fejtette ki részletesen s egyuttal a kivitelre nézve is meggyőző adatokkal okadatolt utasításokat adott s ezzel egy felette termékeny, az oktatás munkájában nagy sikerrel érvényesíthető eszmét segített életre. Megkell azonban jegyeznünk, hogy habár az oktatás anyagának az alaki fokok szerint való tagozásáról szóló tant egyenesen a Herbart-féle rendszernek köszönhetjük, egyáltalában nem mondható teljesen újnak, s ezekről a fokozatokról a régibb methodikusoknak is volt, noha homályos sejtelmők, s mint Rein V. kimutatja egy Hübner, Wurst, Ottó, Krüger és Wangemann szintén bizonyos szakaszokat különböztettek meg az oktatás anyagának nyújtásában csakhogy náluk az eszme még nem birta a világosságban napfényre jutni, minnek főokát a lélektani alap hiánya vagy legalább is tökéletlen mivolta képezte. S jóllehet fejtegetésünk címme sok tanító előtt szokatlannak tűnhetik fel első pillanatra, az ilyen tagozás tulajdonképen minden jó oktatásnál önkénytelenül is érvényre jut kisebb vagy nagyobb mértékben.

Mivelhogy kétségtelen igazságot tartalmaz ama mondás, mely szerint a nevelve oktató az erkölcs- és lélektanban lelheti fel két vezérszallagát s egyik a kitűzött cél, másik a követendő útát világosítja meg, forduljunk mi is ez alkalommal az utóbbi csillaghoz, hogy a címűl irt tétel felett netán lebegő homályt sugarai segítségével eloszlassuk.

Ismeretes dolog, hogy minden tanulás lélektanilag tekintve nem egyéb, mint appercipálás vagy is a felveendő képzeteknek hasonulása a már meglevőkhöz. Régi képzetekkel már akkor is rendelkezik a gyermek, midőn először jön iskolába, s lelke nem tekinthető „tabula rasa“-nak, sőt inkább, jóllehet tán felületesen, rendezetlenül és határozatlanul, mindenesetre sok képzet van már arra följegyezve, s azon új képzetek, melyeket az iskolában nyújtunk a gyermeknek, ránézve ismeretes emlékeket is foglalnak magukban. A tanító-

nak tehát az a feladata, hogy a már meglevő képzet-tömeget kikutassa, tagokra bontsa; ha hiányosak, tökéletesítse és rendezze, aztán az újat a meglevők közé alkalmas helyre vezesse s így a régi képzeteket módosítsa. Ha teszem fel a sas képzetét akarom megszerzettetni a gyermekkel, szükséges leszen a kányának, vércsének stb. előtte már ismeretes képzetét az öntudatba visszaidéznem, s akképen feldolgoznom, hogy az a sas képzetének megértésére és felfogására vezessen, hasonló szallagot tesz a „folyam“ képzet közlésénél a már ismert patak, s a bibliai paradicsom képzele akkor leszen a gyermekektől könnyen elsajátítható, ha valamely ismert szép vidéknek, kertnek képzetét felújítom és célomhoz képest átalakítom. Ezen eljárásommal a gyermek lelkében a lélektani művelődés alapjául szolgáló azon fontos psychikai folyamatot eszközölöm, melyet apperceptionnak, áthasonulásnak nevezünk, értve e néven a régi képzetekből új képzetek alakítását s az előbbieket átdolgozását, míg a teljesen új képzetek szerzését — tudvalevőleg — perceptionnak szoktuk mondani.

E két functio minden embernél ugyanazon törvények szerint megyen végbe s a tanítónak ezekre, hogy tiszta és helyes képzeteket nyerjen a gyermek, kiváló figyelmet kell fordítania. Tekintve azonban, hogy a tudatba toluó sok képzet közül csakis azok bírnak oda igazán bejutni és ott megállani, melyek a többi képzetek szerint saját — a világossági fokban jelentkező — erejükkel, részint segítői erejével legyőzni képesek, nem szabad felednünk, hogy a gyermeki lélek egyszerre egy egész képzet-tömeget nem foghat fel, hogy úgy mondjuk, szellemileg nem emészthet meg, s azért, hogy a célunknak megfelelő képzetek a szükséges erő és világosság nélkül ne szűkölködjének, minden nyújtandó egészszel részeire kell szétbontanunk, s mindegyiket egyenként kell teljesen és minden oldalról megvizsgálnunk. Eddigi eljárásunk tehát tulajdonképen két részből áll; a mennyiben ugyanis először valamely tárgyról már meglevő képzeteknek tagokra osztásáról van szó, s másodsor az ismert képzetekhez valami újat vezetünk. Eljárásunk első részben analysis, másodikában pedig synthesis. Amaz azért nélkülözhetetlen, mert az oktatás tárgyára vonatkozó s már meglevő képzeteknek szétboncsolása, kiigazítása és rendezése által tesszük képessé a szellemi talajt az újnak befogadására, mivelhogy a régibb képzeletek tartalma magától nem igen juthat az apperceptionra éppen alkalmas állapotba. Meglehet továbbá, hogy a képzetek az öntudatban közvetlenül előtérben állanak, ám arra szorulnak, hogy előbb még kellő módon egybeállítsuk és rendezzük azokat; aztán a régi képzetek gyengék és tökéletlenek is lehetnek, s így, hogy az új képzetekre hathassanak, nagyon is szükségessé teszik az erősítést és belső átdolgozást. Csakis ezen előkészítés után alkalmazhatjuk a synthesist, vagyis az új képzetnek nyújtását, Herbart maga az első részt elmélyedésnek (Vertiefung) s a má-

*) Herbart „Allg. Pädagogik“ (Bartholomäi kiadásában) 38. s 60 részben az 50 s köv. lp. „Umriss paed. Vorlesungen“ 175 l. „Aphorismen zur Pädagogik“ 364 l. stb.

sodikat eszmélésnek (Besinnung) nevezi, s e kettőnek minden oktatásnál úgy kell egymásután következnie, mint a be- és kilélegzésnek a fizikai életben. A még mindig konkrét talajon mozgó e két funkcióval eszközöljük az egyes részletek pontos és világos képzeiteinek alakulását, s ebben áll a nevelő oktatásnak első alaki vagyis világossági foka.

Am az oktatásnak nemcsak az a célja, hogy a tanítvány az újnak különös tartalmát megismerje, és elsajátítsa, ez inkább csak átmenetül szolgáljon azon áll: talános érvényűnek és szükségesnek megszerzéséhez, melyet ama tartalom foglal magában, mert csak ennek révén lehetséges az, hogy az oktatás eredményezte tudás és képesség az akarat szolgálatába szegődjék. Ha a tanítás és tanulás folyamatának imént részletezett első szakasza be van végezve, szükségesnek mutatkozik, hogy a nyert képzeteket és képzetsorokat vagy egymással vagy a tudatban levő régiebb képzetekkel össze vagy szembe állítsuk, mert az egyes képzeteknek világos el- lentéte megakadályozza azt, hogy minden egymásba összefolyon, s szellemünk főképen azáltal gazdagszik, ha azt a mi az újonnan nyert s a tudatba visszaidézett régiebb képzetekben rokon, összefoglaljuk, s azokból általánost t. i. fogalmakat, törvényeket, elveket vonunk el. Ezen elvonást oktatásunk második lépésével érjük el. A tanítványokat tehát már ismeretes esetekre és példákra emlékeztetjük, melyek az elvonandó fogalmakhoz, szabályokhoz stb. tartoznak, ezeket levezetjük, s a nyert fogalmak használatában a tanulókat gyakoroltatjuk.

E második fokozatot a többfélék egyesítésének, egybefűzésnek (assotiatio) nevezzük, s ez egyuttal a phantasiának tornája, a mennyiben a létrehozott képzettársítások talaján a gondolkodás és cselekvés új, értékes egybevetések származnak, s ezekben ébred fel kellő határok között azon fontos lelki erő, melyet képzelődésnek nevezünk, s mely lelki világunkat a szemléletek tapasztalatok útján megismert valóságon túl a lehetőség beláthatatlan birodalmába tágitja ki. E lelki erő szellemi mivelődésünk első föltétele lévén, ennek közreműködésétől függ oktatásunk minden eredménye. A képzelmi erőre van szükségünk mindannyiszor, valahányszor a már ismertek világából a szükséges képzeteket összekeresni, s azokból azon új képzeteket, melyeket az oktatás előidézni óhajt, összeállítani akarjuk.

Az összefűzés vagyis a már ismert, rokon esetek és példák felsorolása után a talált fogalmakat, általánosságokat össze kell gyűjtenünk s bizonyos sorokba rendeznünk, úgy, a mint az a szaktudományok rendszerében történik, s ezzel eljutottunk a harmadik fokozathoz, a rendszerhez (system.). Az újonnan nyert konkrét képzetekhez ugyanis hasonlítás végett oly már ismeretes egyes eseteket vezetünk, melyek ugyanazon fogalmi, általánost tartalmazzák. S a midőn a rokon és még sem identikus képzetek a tudatban találkoznak,

a különböző, a lényegtelen kölcsönösen elhomályosul, míg ellenben a közös az ismétlődés folytán erősül, s mint új képzet az általános érvényűnek, a törvénynek jelentésével lép föl.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy míg a szaktudomány a rendszernél mindig logikai fogalmakra törekszik, az oktatásnak a gyermektől már megszerzett képzetsorok arányához képest úgynevezett pszichikai fogalmakkal is meg kell elégednie. Így pl. a nyelvoktatás kezdő fokán megelégedhetünk azzal, hogy a beszédrészeket fogalmi meghatározás helyett a szerint állítsák egybe, hogy ez vagy ama beszédész mely kérdésre felel; a főmondatok és mellékmondatok közti viszonyt ez utóbbiak kötőszóiból következtetjük stb.

Végül, hogy a tanítvány az elsajátított fogalmi anyagnak az alkalmazásban is tényleg ura legyen, s így az ismeret az akaratnak valóban szolgálatára álljon, igénybe kell vennünk az alaki fokozatok negyedikét és utolsóját, a methodust,*) értve e kifejezésen az oktatás eredményeinek kiegészítését, alkalmazását és begyakorlását, s a nyert képzetsoroknak különböző rendben való átfutását; mert a tudásnak csak akkor lesz igazi értéke, ha az a tanítványnak szilárd, világos, könnyen áttekinthető s szolgálatrakész tulajdonává válik.

Mindezek után érthetőbbé válnak a Herbarttól felállított fokozatok, melyek abban lelik magyarázatukat, hogy az emberi tudás négy egymásután következő fokozatban keletkezik. Először a léleknek a nyújtott egyedképzetekbe való nyugodt elmélyedése áll elő, a mikor is a lélek bizonyos ideig gondolatait minden másról elfordítja, s ennek folytán tökéletes világosság jöhet létre. (Világosság foka.) Ezután egyik elmélyedéstől a másikig bizonyos haladás, mozgás észlelhető, mely alkalommal az egyes képzetek összefüggésbe hozatnak, társíttatnak. (Associatio.) E mozgás után ismét a nyugalomnak egy mozzanata következik, mely alkalommal a lélek a világossá lett egyes képzeteket áttekinti, azoknak egymáshoz való viszonyát megismeri, s azokból a közöset, az általános képzeteket elvonja. (Rendszer.) S végül a lélek a nyert rendszert minden irányban át- és átfutja, s a nyert fogalmi eredményeket alkalmazásba veszi. (Methodus.)

A nevelő oktatásnak minden új kisebb fejezetnél úgynevezett methodikai egységnek ezen négy alaki fo-

*) Így nevezi a fokozatot Herbart, s megtartja e nevet Ziller is, noha meg kell vallani, hogy e kifejezés nem a legszerencsésben van választva, mert könnyen félreértésre, összetévesztésre ad alkalmat. Dr. Vogt T. a methodus helyett „functio“ nevet használ (Jahrbuch des Vereins für wissenschaft. Pädagogik. 12. kötet, 135.) Dr. Rein az W „alkalmazás“ kifejezést ajánlja (Das erste Schuljahr Päd. Studien. 20. füzet. 35. 1.) Ez utóbbinál az ismertettük világossági fok az analysis és synthesis szerint két külön szakra oszlik, s így ő öt fokozatot különböztet meg a következő elnevezésekkel: 1. Előkészítés. 2. Közlés. 3. Összefűzés 4. Egybeállítás. 5. Alkalmazás.

Melléklet a „Család és Iskola“ 12-ik számához.

kozatban kell tovább haladnia. Természetesen nem minden anyag alkalmas arra, hogy így tagozzuk s ily részletesen tárgyaljuk; e fokozatok szigorú megtartása nagy sikerrel biztat főképen olyan anyagnál, mely különféle- séget, sokat nyújt, így pl. történeti elbeszélésnél, a földrajz vagy természettudomány valamely tárgyánál, szóval azoknál, melyekből a növendék fogalmakat vonhat el. Mindazok, kik az oktatást az alaki fokozatok szerint tagozzák, elismerik, s e sorok írója is saját tapasztalása folytán állithathatja, hogy ily uton a tanulók világos, erős és maradandó képzetekre s határozott fo-

galmakra tesznek szert; ez által a tanulás iránt kedv és buzgalom, s ezekkel a tárgy iránt való élénk és tartós érdekeltség támad. Másrészt e fokozatok megtartása a tanítót is arra készíti, hogy az anyagot legkisebb részecskéiben is teljesen magáévá tegye, s mindig lelkiismeretesen készüljön az oktatásra. S ha a módszeres feldolgozásban a tanító a kellő technikai jártassággal is rendelkezik, akkor bizton számíthat eredményre, s a nevelő oktatás, mely a növendék öntevékenységét tartja szem előtt, célját teljes mértékben elérheti.

Alszeghy N. János.

T Á R C S A

Szabadakarat.

Nem ismerem a csillagos égbolt után fenségesebb jelenséget egy férfinál, ki uralomra jutott önmaga fölött. Sőt az egyéni akarat szabad disciplinája a tropikus élet-pompánál csodálatosabb, maga a csoda. Korunkban lejárt a mysticusban való bámulat, pedig az erős akarat mágia, megfejthetlen titkos forrás-ér, melyből varázs-módon világok villámlanak elő, s holott a modern physiologiai lélektan még kevesebbet tud mondani az akarat lényegéről, mint mondott az intuitív lélekirány. Mindaz, mit az analysis a „búliáról“ összeszedhetett, inkább a kóros eltérések lajstromozása s nem az akarat jelenségeknél valamely örök törvénye. Az ethikai „kell-nem a vivisecciónok, sem az elmeorvosok birtoka, hanem egyes férfiaké, kiket az isteni Kegyelem megajándékozott az erkölcsi normák megsejtésével s a világgal szemben való példaadással. Ezek úgy bírják az önelhatározást, mint mások egy földbirtokot vagy összeg pénzt. Szabadon rendelkezhetnek vele. Adományuk által életük egy nagy tanúság s utánczó alap-természetünk mint egy vezér-keselyű után megláthatja, hogy mit tehetünk, hogy mire képes az ember. Illustrációk ők az ember végtelen erőgazdagságához.

Vannak ethicusok, kik társadalom- tapasztalati és természet-jelenségi tényeken szándékoznak valamely erkölcsi törvényt felépíteni, vannak kik scholastikai levezetéssel egyik-másik dogmatikai phrasisból hoznak ki morált, s vannak, kik az élet megviseléseinek közepette vesznek észre lelkökben egy ethikai hangot vagy elvet s azt nem annyira kijelentik, mint követik, demonstrálják életökkel. Semmi sem érdekesebb, de egyszersmind semmi sem szükségesebb, mint ily férfiak benső életét kísérni, nem szolgálai követés végett, hanem észrevevéséül annak, a mi bennünk mint feszítő vagy kötött erő lappang s akarat által kibontakozhatik. Jelen czélom, egy találomra kiválasztott moralistán exequálni az ön-

fejtés vagy öntökéletesítés képességének bizonyosságát. Vehetném Socratest, kiről egy korabeli physiognom azt állítja, hogy gonosztevő formája van, a mire ő azt felelte, hogy ez csak az akarat mindenhatóságát bizonyítja, mert ime ő ifjúságában csakugyan olyan elvetemedett volt, mint azt kijegecedett alakja mutatja, de ma mindenki tudja róla, hogy ő isteni ember, a mit pedig csak a szoktatásnak köszönhet. Tehát megtérni lehet s lehet teljesen erényessé is lenni szilárd, bár nehéz akarat által. — Vehetném Senecát, ki inyczből, kéjenczből lett stoicussá, vagy Catot, ki napról napra szoktatta magát önfegyelmezésre halálig. De leginkább kezem ügyében áll egy férfi, ki a teljes társadalmi elzúllás nyomorából s a természeti elfajulás halálából a tékozló fiu hazatérésének megbocsátó reménysége folytán következőleg segítette föl magát, miután Heineval szólva, sokáig őrizte volt a materiálisták sertéseit. Értem azt az amerikai lángelmét, ki hazája alapítója lett, ki meztelán vetődött Bostonba, hogy ott később becsületes munkával milliókat és általános közbecsülést szerezzen. Csak nagyjában jelzem herculesi öncastigatióját, mert nem életrajz, hanem exempláris kell tárgyunk keretébe. Ez a sehonnai következőleg építette föl magát földünk csodájává.

Mindenekelőtt meghányta, hogy minden jog, teljesített kötelesség folyománya. Aztán erősen belekapaszkodott e két tételbe: „a mint szokunk, úgy élünk“, és „segíts magadon és az Isten is megsegít.“ Erre kiválasztotta a szentírás Móz. V. 8, 9. versszakait, melyek így hangzanak: „Engedj az Úr szavának és bővelkedővé teszen a te Úrad Istened tégedet a te kezeidnek minden munkáiban.“ Erősen elhatározta, hogy egyszerűsége és természetessége törekszik, s a biblia napi olvasásán kívül ilyen forma imádságot mondott el naponta háromszor: Atyám! világosságnak atyja! A benned bizóra nézve nincs félelem, nincs halál, nincs rossz, csak hála, kötelesség, tökéletesedés és örökélet. Oh add

nekem a bölcsességet és szabadíts meg a bolondságtól. Erősítsd meg akaratomat igaz érdekeim követésében és távolítsd el utamból a kísértést. Légy velem, oh én életem, oh én örömem, mert nélküled gyöngébb vagyok mint az árnyék a vizen s veled hatalmasabb a földnél és minden csillagoknál.

Minden reggel első gondolata volt e kérdés: mi jót tehetek ma? és minden este ezen examennel aludt el: mi jót mulasztottam el? S hogy evidentiába tartsa önmagát egy pergamen lapra rovatokat vonalozott tintával s a hét napjai szerint író-onnal egy-egy huzást tett az illető rubrikába, a melybe irt erény ellen az nap vétkezett. Erényül pedig tizenhárom pontot vett föl. Legelőbb vette a józanságot, sobrietast, mint minden további erénynek az isteni félelmen kívül első alapját melyet így definiált: ne egyél és ne igyál eleget és erős dolgokat; az is szent, mi a szájon bemegegy. Midőn ebben elég erősen begyakorolta magát, következett a hallgatás dressurája. Minden fölösleges szót, — mondá a logika parancsa szerint, tékozlásnak tekint, szent a mi a szájon kijő. Aztán jöttek a rend, határozottság, gondolkodás, munkásság, őszinteség, jogosság, mértéklet, tisztaság, tranquilitás, castitás és alázatosság. Az elősorolt egyes erkölcsi tulajdonokat megfelelő definitiókkal írta be mindig magával hordott lapjára. s folyton elolvasta, hogy ha elméjébe bevésődtek a tételek, előtte is szüntelenül álljanak. A rend meghatározása a volt: minden tárgyadnak meglegyen a maga helye és minden dolgoznak a maga ideje. A resolútióé: légy határozott megtenni kötelességedet s végezd el haladéktalanul a mit elhatározottál. Aztán következtek a fennebbi sorrend szerint: csak a maga vagy a más javára költs valamit, azaz semmire se költs, a mi nem multhatatlanul szükséges; ne veszi időt, foglalkozz szüntelenül valami hasznossal, tartózkodj a haszontalanságtól, óvakodj a káros álságtól, legyen gondolatod ártatlan és méltányos és vess számot magaddal, mielőtt kimondanád, ovakodj a szélsőségektől, ne torold vissza a vett méltatlanságokat, ha rzed, hogy valóban ártatlanul bántottak meg téged, ne szenvedj semmi mocskot sem magadon, sem ruhádon, sem házában, semmiségek ne zavarjanak, sem szokott történetek, sem pedig oly dolgok, melyek nem árthatnak neked, emlékezz Pálra, Párcalra, Newtonra stb., s legvégül, hajtsd meg homlokodat, a gőgöt nyomon kíséri a megszegyenülés.

A mint ezen erények valamelyike ellen vétett megjegyeste egy vonáskával és addig időzött kizárólag azon tétel gyakorlásában, míg egyetlen egy huzás sem került a rubrikába; aztán haladt fokozatosan fölfelé. És ezen gymnastikát folytatta a sirig,

Bizonyára mindenki először is azt kérdi, melyik volt e pontok közül a legnehezebb? A rend! A tárgyakban mintha önálló akarat lakozna, dislokálódnak s hajlamot mutatnak szétfutni a kényszerített elhelyezésből. És sajátságos, hogy a téboly kezdete éppen a ren-

detlenség lelki tüneményével kezdődik. Látszik, hogy nem hiába tette Pythagorás az aegyptomi hierophantok után a világ rendjét a boldogság főérzetévé. Nagyon nehéz volt a humilitás is, kivált korunkban, midőn feledjük, hogy boldogtalanságunk oka az, mert a másokra való hatásunk szerint mérlegeljük magunkat s nem keblü öntudatunk égi hangja szerint.

Erős hitem, hogy minden ember képes az új világ polgárának utját után csinálni az önfegyelmében. Erős hitem, hogy a legelesettebb ember felszedelőzködhetik s a lejtő legaljáról végére viheti az ethikai hágó lassu és izzadságos megmászását egészen a példás tündökölésig. Erős hitem, hogy a természeti jelenségek végzettségével szemben az ember lelkében egészen szabad. De azt is állítom, hogy csak is a mindenhatóval való gyermeki összeforrás által nyerünk végtelen tartalék alapot, s állandó erő-tengert lankadatlan kitartásunkra a jóban. Első paedagogiai elvnek követelem, hogy a tanító imádjon istent, mert különben erkölcsi önfejtésre képtelen s aztán nem adhat tanítványainak azt, a mi neki nincs. Szemben a physiologok akarati végzettségével hangoztatnunk kell, hogy szándékunk független, vagy függetlenné lehet az öntörekvés által. Mert a bennünk lakó lélek egy bámulatos önönmagát felhuzó óra, a keresett örök mozgó, melynek nem kell külső erő-táplálék, mert maga-maga az erő. Termelő, teremtő titok. Hinnünk kell az akarat szabadságában, ha élni óhajtunk, mert a ki lemond, az előre megfosztotta magát a jogtól, hogy kaphasson. A ki hiszi, hogy akarhat szabadon, az anyag funkciójának rabsága nélkül, az egyet bizonyosan bír, azt t. i. hogy legalább találhat, míg az akarati feladás a hat-het-ről is egyenesen abdicál. Igen, akaratunk szabad, választhatunk az élet düllőjének lefelé vagy felfelé való iránya között, részünkről megtehetjük a magunkét; azonban természetesen, munkánk refrainje mindig fohász a divina clemenciához.

Sándor József.

S Z E M L E.

Anglia.

Angliában a mult tanévre az állam által 2,938,930 font sterling volt előirányozva nevelésügyi czélokra ellenben Franciaországban 5,300,000 font és maga Páris háromszor annyit költött el egy-egy személyre, mint London. Angliában a tanulók iskolába járása az utóbbi évek alatt, kivált mióta Mundelle az iskolák főinspectorja, sokat emelkedett, de azért mégis legalább harminczévre lesz szükség, hogy minden angol tudjon írni és olvasni.

Déli étkelés az elemi iskolákban. Angliának Devonshire megyéjében egy faluban. az egyik isk. felügyelő azzal vélt a segíteni a pontatlan iskolába járason, hogy a gyermekeket ebédre nem eresztette haza, hanem ma-

ga látta el mindeniket. Kétségkívül ez egyike a leghatásosabb kényszer módoknak, az eredménye épen mint az említett esetben máshol sem maradna el. Csakhogy ez eljárás egy kissé terhes és sok áldozattal jár. Annyi tény, hogy az oly falusi iskolákban, a melyekben némely tanuló egy vagy másfél mertföldről kell, hogy eljőjön, okvetetlenül szükséges lenne az ebéddel való ellátásról gondoskodni. A tarisznyában vagy kötényben felvitt darab kenyér vagy szalonna teljességgel nem megfelelő táplálék a gyermeknek. Gondoskodni kellene kivált a nagyobb helységekben e hiány pótlásáról már csak azért is, mert az által, ha a gyermeknek nem kellene még ebédre is hazamenni, sok betegségnek s így sok mulasztásnak is eleje vétetnék.

Igaza van a Musbury iskola igazgatójának, midőn azt mondja, hogy a pontatlan iskolába járásnak falun és városban is oka a gyermekek hasznavehetősége. A szülők a gyermekeket nem szegénységük miatt tartják otthon, hanem azért mert a szülőknek százféle aprólékos dologban is segíteni tudnak, mert a kis gyermekre felvigyáznak, tyukoknak, disznóknak stb. enni adnak, törökbuzát fejtenek, paszulyt szemelnek stb. stb. Itt van a főbaj: ezért ereszti ki rossz kedvvel a kezeikből őket a szülők. Ha az iskolában a tanításon kívül még ebéddel is várnák, akkor bizonyosan inkább elvégezné azt a kis munkát az apjuk vagy anyjuk. Csak azt a pénzt lehetne előteremteni!

IRODALOM.

Magyar írók népszerű kiadása. Kevés oly komolyabb irodalmi vállalattal dicsekedhetünk, melynek füzetei számra meghaladnák a százat is. Annál örvendetesebb, hogy ezt oly vállalatnál constatálhatjuk, mely régiebb és újabb írónk részint kiadatlan, részint összegyűjtetlen műveinek gyűjteményét képezi, mint a „Nemzeti könyvtár“, szerkeszti és kiadja Abafi Aigner Lajos. Ez irodalmi tárház újabb husz (116—135-ik) füzetét vettük; ezekben befejezését leli Gaal József alföldi beszélyosorozata és teljesen nyújtatik ugyancsak Gaalnak „Történeti beszélyeit“ tartalmazó kötet. Megindittatik egyuttal Balogh Zoltán színműveinek kiadása, a melyek eddigelé napvilágot nem láttak még; az illető füzetek először adják tehát kezünkbe az e téren nem idegen költő „Apor vajda“, „Caraffa“ és „Báthori Erzsébet“ című történeti tragoediáit, melyek behatóbb ismertetést és méltányolást érdemelnek. A pártolásraméltó vállalat füzeteinek ára 30—30 kr.

Ujfalvi utazása Páristól Szamarkandig, a címe az új műnek, mely mint a Révay testvérek kiadásában megjelenő „Világhírű utazások Könyvtára“-nak immár harmadik nagy munkája legközelebb indult meg és melynek első három füzetét mi is vettük. — Széchenyi keleti utazása és Stanley csak nem régen befejezett epochális műve, mely ugyancsak az utazási könyvtárnak diszpéndányát képezi, méltó bevezetői voltak azon irodalmi ágak, melyért eddigelé kénytelenek voltunk külföldre fordulni. Ma már

a legjelesebb útleírásokat, a leghiresebb utazók kiváló műveit magyar nyelven olvashatjuk, és ez a legtöbb ok, hogy most Újfalvy művét is őszinte örömmel üdvözljük. A mint az eddig megjelent füzetekből meggyőződhetünk, itt még kevésbé van az olvasó annak kitéve, hogy az útleírás száraz, vagy talán tudományos modora untatni fogja őt. Hogy e gyanu eloszoljék, elégnék tartom annak fölemelését, hogy Ujfalvy ur csak utazott, de hogy mit tanult és tapasztalt az uton, azt Ujfalvyné asszony irta meg saját észleletei és tapasztalata nyomán, még pedig a legérdekesebb, a legvonzóbb, egyszóval azon kellemes, kedves, elragadó modorban, a mint csak francia tud irni. A jelen füzetek az elindulást, az utazó párnak Párisból való távozását, az előkészületeket a hideg ellen tárgyazzák élénk festéssel, megkapó részletekkel tarkítva. A mit különösen megakarunk jegyezni, azon körülmény, hogy több és pompásabb képeket még az illustratio tekintetében talán páratlanul álló német diszművekben sem láttunk. Az utazásnak legszebb részei — és ilyen számtalan volt — művészi kivitelű rajzokban vannak megörökítve, úgy hogy csak szemléletébe elmélyedve, az olvasó szellemileg csakugyan maga is megteszi az utat az írónóval együtt. — A mű előfizetési ára ugyanaz, a mi az előbbieké volt. Egész évre (26 füzet) 8 frt, félévre (13 füzet) 4 frt. Egy füzet ára csak 30 kr. Ha az első füzetekről bárkinek is alkalma lesz véleményét mondani, véleménye csak a legőszintébb ajánlat lesz.

Ifjabb Nagel Ottó könyvkereskedő kiadásában Budapesten a nemzeti színház bérházában megjelent a „Magyar általános levelező és házititkár“ 2., 3. és 4. füzete. (Szerkeszti Knorr Alajos). E kiváló gonddal szerkesztett művet olvasóink figyelmébe ajánljuk.

800 magyar népdal zongorára alkalmazva! A „Magyar Dalalbum“-ból, mely a magyar népdalok legnagyobb gyűjteménye, megjelent a IV-ik kötet is a 601—800. számú dallamokkal zongorára alkalmazva. E népdalgyűjtemény sokszorosan felülmulja az eddig megjelent összes hasonló vállalatok tartalmát, ára pedig oly jutányos, hogy alig teszi a rendes bolti árnak $\frac{1}{10}$ -ed részét, ugyanis, egy-egy dallam alig kerül többé $\frac{1}{2}$ kr-nál! Jogosan mondhatjuk tehát, hogy ez a magyar népdalok egyedüli népkiadása. A „Dalalbum“ minden kötetéhez szövegkönyv is adatott ki „Magyar Daltár“ czim alatt, mely az előbbiben megjelent dallamok összes szövegeit és pedig számra nézve több mint 6000 versszakot foglal magában. Magyar népdalaink ezen egyetemes gyűjteménye a külföldön is rendkívüli elterjedésnek örvend, hazánkban pedig minden zenekedvelőnek meg kellene azt szerezni. Az egyetemes magyar népdalgyűjtemény ára: „Magyar Dalalbum“: I. és II. kötet ára kötetenként füze 1 frt 20 kr, diszkötésben 2 frt 80 kr, mindkét kötet egy diszkötetbe kötve 4 frt. III. és IV. kötet ára kötetenként füze 1 frt 80 kr, diszkötésben 2 frt 80 kr, mindkét kötet egy diszkötetbe kötve 4 frt 80 kr. „Magyar Daltár“ I. II. III. és IV. kötet ára kötetenként füze 80 kr., diszkötésben 1 frt 60 kr; az I. és II. kötet egy diszkötésbe kötve 2 frt 80 kr. Az egyetemes magyar népdalgyűjtem-

mény folytatólagos megjelenése egy ideig szünetelni fog, minthogy a következő kötetek anyag-gyűjtése, feldolgozása és rendezése időt igényel. Megrendelések legegyszerűbben a „Magyar Dalalbum“ kiadóhivatalához Győrbe intézendők. Különben kaphatók minden hazai és külföldi zeneműkereskedésben is.

Beküldettek: Győrffy Iván népiskolai képes tankönyvei: *Természetrész VII-ik lenyomat. Természettan. Magyarország történelme. X-ik lenyomat. Földrajzi könyvecské* 13-ik módosított kiadás. E könyvekről annak idején lapunkban rövid ismertetés közöltetett, mely kellően indokolta, hogy miért nem használhatók e művek népiskolai tankönyvekkül. E véleményünket fenntartjuk a 13-ik módosított kiadással szemben is. A ki különben megakar velök ismerkedni, olcsó áron hozzájuk juthat, mert darabját 10 krért adják.

Tettük dr. Emericzi Géza a tkp. igazgató népiskolai tankönyveinek újabb kiadásait: *Földrajz*, a népiskolák III. oszt. növendékei számára. Környékleírás. Ára 16 kr. *Földrajz* a népiskolák IV. oszt. növendékei számára. Magyarország, az osztrák-magyar monarchia, az öt földrész első ismertetése. Ára 20 kr. *Természet- és vegytan* a mindennapi és ismétlő iskolák számára írta dr. Emericzi Géza 68 a szöveg közé nyomott fametszvényekkel. Negyedik kiadás. Budapest, 1883. Dobrowszki és Franke tulajdona. Ára 40 kr. 6 füzet *Számtani példatár* a népiskolák 6 évfolyambeli növendékei számára. Írták dr. Emericzi G. és Kárpáti Endre. Egy füzet ára 10 kr. *Természetrész* a mindennapi és ismétlő népiskolák számára. Számos ábrával. 2-ik jav. kiadás. Írták dr. Emericzi G. és Somogyi G. Ára 50 kr. Sajnáljuk, hogy tér hiánya miatt részletesen nem ismertetgethetjük e használható népiskolai tankönyveket, míg ezt tehetjük, addig is olvasóink szíves figyelmébe ajánljuk. Ekönyvek mindeneike Dobrowszky és Franke budapesti könyvkiadóknál jelent meg.

Megjelent a „Tanítók Könyvtára“-nak 4-ik kötete: „A magyar népiskolai tanítás története. Írta dr. Kiss Áron. II. füzet. A tanítási módszer története a magyar népiskolákban. Budapest, 1883. Franklin társulat. Ára 1 frt 20 kr. E kiváló szakmunkát közelebbről részletesen ismertetjük, addig is ajánljuk kartársaink figyelmébe.

VEGYESEK.

— Lapunk ma kettős számban jelenik meg azon okból, hogy az országos tanító-testületi közgyűlés munkálatainak nagy részét egyszerre közölhessük, — a késedelemért olvasóink szíves elnézését kérjük.

— A II-ik orsz. tanítógyűlésen az „Eötvös-alapot kezelő orsz. bizottság tagjaiul megválasztottak: a) budapestiek: Péterffy S. Tóth József, Békey Imre, Örlei János, Lederer Ábrahám, Luttenberger Ágost, Lakits Vendel, Gyulai Béla, János Imre, Sebestyén Gyula, Falvay Antal, Jenny

József, Schmidt Gyula, Dusoczki Károlyné, Zirzen Janka, Szilágyi József, Gyertyánffy István, Kálnay Nándor, Somlyay Vajdaffi Gusztáv. b) Vidékiek: Groó Vilmos, Rimaszombat. Bálint Mihály, Czegléd. Sipós Elek, Komárom. Petrovác József, Kalocsa. Merényi Kálmán, M.-Ovár. Varga István, N.-Körös. Böszörményi Mihály, Kecskemét. Major János, Esztergom. Göbel János, Sz.-Fehérvár. Mádi Lajos, Újpest. c) Póttagok: Szőke István, Szántó Elezár, Gőz József, Sántha Lajos, Kafka Károly, Wehner Gyula, Tanos Sándor, Kurz Samu, Adám Béla Budapestről és Bardón József Szt.-Fehérvárról, II. a 20 tagu osztóbizottságba: Orbán Ferencz, Brassó. Putsch Tóbiás, Igló. Egery Péter, Nyitra. Pazár István, Nyiregyháza. Fritz István. Liptó-Szt.-Miklós. Fodor János, Komárom. Alszeghy Alajos, Csáktornya. Páthy Károly, Kecskemét. Jékel Antal, N.-Károly. Roberics Imre, Pécs. Mémeth Ferencz, Szombathely. Várady Károly, Kolozsvár. Schneider István, Pécs. Bobory János, Monor. Zádor Gyula. Sárosfa. Kapi Gyula, Sopron. Vass Mátyás, Szeged. Gyöngösi Rudolf, Arad. Súlyom Antal, H.-Böszörmény. Winkler János, N.-Várad. Póttagok: Balló László, Kézdi-Vásárhely. Csia István, Brassó. Nagy József, Arad. Arányi Antal. Znio-Váralja. Bartsch Samu, Baja. Székely Gábor, Szeged. Szántó Mihály, N.-Szobon.

— Hevesmegyei kir. tanfelügyelője dr. Montedegoi Albert f. hó 9-én hunyt el agyszélhűdés következtében élete 73. évében. A boldogult jeles csillagász, a budai és egri csillagda egykori igazgatója, több bel- és külföldi tudományos társulat tagja, királyi tanácsos és Hevesmegye közigazgatási bizottságának is tagja volt. A tudományok terén széles tevékenységet tanusított jeles férfiú f. hó 12. temettetett el Egerben. Nyugodjékékében!

Hevesmegye kir. tanfelügyelőjéül Kövér Lajos, máramarosi tanfelügyelő neveztetett ki.

— A kolozsvári ipariskolai tanulók munkakiállítása, mely múlt hó végén s o hó első napjain tartatott, reményen felül fényesen sikerült. Begyűlt mintegy 700 frt. A tanulóknak jutalmakként kiosztatott 321 frt és 15 frank. A kiállításra Gr. Zichi Jenő és Ráth Károly k. tan. a technológiai iparmuzeum igazgatója Budapestről szintén városunkba jöttek. Szeged városa külön képviselőt küldött. Az erdélyi városok majd mindenikéből érkeztek vendégek a kiállítás meg szemlélésére. Örömmel regisztráljuk ezeket, mint az iparos oktatás egyik újabb mozgalmát, mely téren újból városunknak jutott azon szerencse, hogy kezdeményezése követésre méltó példaképen szerepelhet.

— Kolozsvár város II. községi iskolája már teljesen felépült, a napokban a berendezéssel is készen lesznek, úgy hogy remélhetőleg a jövő hó elején e csinos új épületben a tanítás kezdetét veendi.

— Pozsonyban új állami felsőbb leányiskola állított, mely közelebbről ünnepélyesen megnyitott.